

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Pigtraad-Gestapofangen

Nr. 7
December
1994

Københavns Domkirke. Årets julehilsen er skrevet af biskop Erik Norman Svendsen, København.

Kammeraternes Hjælpefond

Stiftet 1945

Henvendelse om hjælp i henhold til fondens fundats rettes til kontorchef, cand.jur. Hans Andersen, Sløssevej 19, 4894 Øster Ulslev. 53 86 55 59.

Henvendelse ang. feriehjemmet på Kegnæs rettes til overlærer Preben Feddersen, 5874 Lunde-
borg, Hesselager. 62 25 14 77. (Der er 7 senge). Feriehomeets adresse er: Flejmosen 4, Østerby, 6470
Syd-Als, Als. 74 40 53 42.
Tilsynsførende: Ejler Mortensen, Nørregade 6, 6440 Augustenborg, tlf. 74 47 17 04.

Medlemmer: Iflg. fundatsen paragraf 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere,
der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske
fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre.

På fondens møde den 24. september 1977 besluttedes det, at fondens virksomhed især skulle samles
om at videreføre feriehjemmet på Kegnæs, at videreføre bladet »Pigtraad« og at søge sikret, at 4. maj
fortsat højtideligholdes i Ryvangen.

Forretningsudvalget:

Formand: Kontorchef, cand. jur. Hans Andersen.

Sløssevej 19, 4894 Øster Ulslev. Tlf. 53 86 55 59.

Næstformand: Civilingeniør Mogens Dyre,

Kærvej 14, 6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 86 26.

Kasserer: Skræddermester Povl Brandt, Glerupvej 19, 2610 Rødovre. Tlf. 42 91 13 72. Giro 1000 780.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg. Tlf. 86 81 07 09. Giro 1000
780.

Overlærer Preben Feddersen, Caroline Amalievej 11, Lunde-
borg, 5874 Hesselager. Tlf. 62 25 14 77.

Den øvrige bestyrelse består af:

Kontorchef Niels Christian Andersen
Volmersvej 5, 6330 Padborg
Tlf. 74 67 31 53

Korpsmester Hans Bøjlund
Påbyvej 36, 6000 Kolding
Tlf. 75 56 90 49

Tømmerrmester Erik Hauberg
Holballe, Tandslæt, 6470 Sydals
Tlf. 74 40 76 32

Direktør Bernth Johannesson
Jacobs Allé 16, 2.th.,
1806 Frederiksberg C
Tlf. 31 31 86 86
Sommer 42 30 64 58

Læge Axel Jørgensen
Duebrødvej 14, 9000 Aalborg
Tlf. 98 10 15 80

Tandtekniker Leo Kæraa
Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg
Tlf. 86 27 04 28

General Fl. Bussenius Larsen
Lundsgårdsvej 16, 4180 Sorø
Tlf. 53 63 59 20

Forvalter Axel Lauritzen
Lundtofteparken 42, 2.tv., 2800 Lyngby
Tlf. 42 88 12 42
Sommer: 42 65 05 11

Overbetjent Ejler Mortensen
Nørregade 6, 6440 Augustenborg
Tlf. 74 47 17 04

Journalist Johs. Rasmussen
Ømkulevej 9, 7100 Vejle
Tlf. 75 82 65 72

Provst Poul Riis
Hostrupsgade 9, 4200 Slagelse
Tlf. 53 53 35 34

Maskinmester H.P. Skjoldborg
Skovbrinken 9, 6400 Sønderborg
Tlf. 74 42 57 07

Fhv. bestyrer
Solveig Skjøtt
Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose
Tlf. 42 48 56 74

Bladet

Pigtraad- Gestapofangen

ABONNEMENT, BLADREGNSKAB OG ANNONCER

Jens Erik Finderup
Gadstrupparken 3
4621 Gadstrup
42 39 09 91
Giro 9 31 54 54

Årsabonnement 100.- kr.
Udenfor Skandinavien betales
et portotillæg på 100.- kr.

Eventuelle fejl i besørgelsen af
bladet rettes hurtigst muligt
ved henvendelse til udlevere-
ringspostkontoret.

REDAKTION

Johs. Fosmark
(ansvarshavende)
Chr. Winthers Vej 1
8600 Silkeborg
86 81 07 09

Kaj Christensen
Præstegårdsvænget 16
5210 Odense NV
66 13 80 10

TRYK

Fjerritslev Avis Offset

INDE I BLADET:

Gud glemmer ikke dem....	135
Et juleeventyr	136
Runde dage	138
Som jeg husker præsten...	140
Julehilsener.....	146
Tyskerpigerne	147
Foreningerne	148
Mindeord	154
Bøger	155

De følgende numre af vort
blad udkommer 26/1 og 15/4
1995. Stof må være redaktio-
nen i hænde senest en måned
før.

Fremrykket DEADLINE

Bemærk, at stof til bladets næ-
ste nummer må være redak-
tionen i hænde senest den 31.
december 1994.

Fangesammenslutningens Rekreativsfond

Fonden, der er stiftet af SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45,
yder støtte til rekreativophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningsskema kan rekvireres hos formanden: Jakob Jensen, Højager 12, 3230 Græsted, eller i de
enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75 pct. af rekreativopholdets samlede pris, dog
max. kr. 4.000.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreativshjem, kuranstalter, sanatorier etc. Til ophold af mere
feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningsskemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret.
Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med
besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreativopholdets arrangør, må
skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted.
Det må påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Neuengamme Foreningens Rekreativs- & Hjælpekasse til fordel for Frihedskampens Ofre

Adresse: c/o Frihedsfondens kontor, Æbeløgade 1, 2100 København Ø.

Midlerne fra salg af frimærker med overpris, til fordel for frihedskampens ofre og deres minde, udgivet i
anledning af 40 års dagen - 4. maj 1985, uddeles til rekreativ formål eller -hjælp i særlige trangstilfælde.
Beløb kan søges af danske statsborgere, der er - eller vil kunne anderkendes - i henhold til lov om
erstatning til besættelsestidens ofre § 1a.

Anmodning om ansøgningsskema sendes til ovenstående adresse.

Pigtraad-Gestapofangen

NR. 7

DECEMBER 1994

49. ÅRGANG

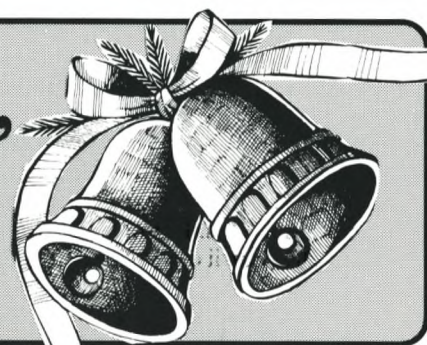

Organ for Kammeraternes Hjælpefond og Sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940-45

Buchenwald-klubben · Dachau-klubben · Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen
Landsforeningen Gestapo-Fangerne · Foreningen af Gestapofanger fra besættelsen · Hannover-Stöcken-gruppen
Horserød-Foreningen · Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme
Ravensbrück-gruppen · Sachsenhausen-foreningen · Stutthof-foreningen · Theresienstadt-foreningen

Gud glemmer ikke dem, der sidder i mørke

Afbiskop Erik Norman Svendsen, København

I årene 1941-48 var teologen Christian Christiansen ansat i KFUMs verdensomsplændende hjælparbejde blandt verdenskrigens krigsfanger. I sin erindringsbog »7 år blandt krigsfanger« fortæller han nøgternt og usentimentalt om sit arbejde og om sit lange og pinagtige fangeskab i Rusland, hvor han uberettiget blev tilbageholdt, mistænkt for spionage. Hans skildring af julen 1945 taler for sig selv:

»Julen 1945 står nok som den mest uforglemmelige, for aldrig før eller siden har jeg fejret en jul så fattig på ydre goder, som i krigsfangelejren i Rusland, og jeg har vistnok heller aldrig oplevet en jul så intenst, så fuld af jul i ordets dybeste og inderste betydning som netop det år« ....»En humpel klæbrigt, groft rugbrød, suppe med hvidkålsblade og med mere vand end suppe, - ja, og så lusene, kullen, sulten, diarre, svaghed, sygdom og død, også i julen. Ikke så underligt, at det kneb med julestemningen i lejren, og at der var langt mellem smilene på de tyske krigsfangers ansigter. »Bliv os fra livet med jeres jul«, var der nogen, der sagde, og endnu flere, der tænkte«.

Christian Christiansen beretter videre om, hvordan to

tyske præster i lejren fik afslag på at holde julegudstjeneste, hvorfor han selv og en kammerat læste juleevangeliet sammen på dansk i skæret af to stearinlysstumper, mens de omgivende tyske fanger lod tårerne få frit løb over den bevægende stund. Men julemorgen, da fangerne uventet fik lov at holde gudstjeneste i et snedkerværksted, hvor en høvlbænk fungerede som alter og et par brædestumper i hast blev sømmet sammen til et kors, så samlede alligevel i hundredvis af krigsfanger i og udenfor den midlertidige kirke, hvor en af de to præster i fangenskab, den lutherske pastor Hess holdt juleprædikenen.

»Jeg glemmer den vist aldrig, den prædiken. Den handlede nok om Jesusbarnet, som blev født julenat i en fattig krybbe, fordi der ikke var plads andre steder. Men den gav os såvist ikke noget sødladent, sentimentalt barnefotografi af den lille Jesus. Tværtimod! Vi fik at vide, at Jesusbarnet voksede op, blev mand og ville mennesker noget.

Det var det barn, sagde præsten, der senere vandrede rundt i hele Palæstina og gjorde godt mod alle, der trængte til hans hjælp: Han helbredte syge, gav blinde de-

res syn og døde deres høreelse igen, han rensede de spedalske, plejede omgang med de foragtede og urene, forkyndte frihed for fanger og liv for døde. Det var det barn, understregede han, der til sidst lovede at ville være med sin menighed til alle dage indtil verdens ende og, tilføjede han, »alle vegne, ligegyldigt hvor i verden vi befinder os - også her i Rusland!« Og Christian Christiansen tilføjer: »Evangeliet blev forkyndt for fattige og hjælpeløse mennesker den julemorgen, så det battede. Og det blev jul, rigtig jul i fangelejren. For »Gud glemmer ikke dem, der sidder i mørket.«

Brorson giver i sin vidunderlige julesalme »I denne søde juletid« udtryk for samme erfaring som Christian Christiansen: ... »når hjertet sidder mest beklemt, da bliver glædens harpe stemt, at den kan bedre klinge; og knuste hjerter føler bedst, hvad den store frydefest for glæde har at bringe« (den Danske Salmebog nr. 90 v. 6). Julen er med andre ord ikke for over-skudsmennesker, der tror, de har styr på alt og alle, men for dem, der er så svage og små, at de som barnet tager imod det, som rækkes dem. Derfor blev det trods alt jul i fangelejren.

Julens glæder har, når det kommer til stykket, ikke så meget med den såkaldte julestemning at gøre og slet ikke med det forbrugsorgie, som julefesten også har udviklet sig til. Julens glæder hedder Jesus Kristus. Han er tegnet på Guds bankende faderhjerter, hans vilje til at vedkende sig sin faldne skabning og hans fred til mennesker med velbehag. For Gud glemmer ikke dem, der sidder i mørket. Først forkyndt for hyrderne på Bethlehems mark, der holdt nattevagt over deres hjord. Siden for utallige mennesker i situationer, der minder om den, Christian Christiansen beskriver. Idag lyder det til os i vort mørke, af hvad art det så end er.

»Gud glemmer ikke dem, der sidder i mørket«. Det løfte har vi alle brug for at få forkyndt, hver gang vi synes spærret inde i vort eget mørke og ude fra livet. Eller hver gang vi forfærdes og nedtrykkes at alt det mørke, som omgiver os og vore. Som den blæsende septembarnat, da Estonia forliste med over 900 mennesker, eller alle de gange hvor krig og katastrofer nedværdigede og nedbrod mennesker og skubbede dem ud i det yderste mørke.

Det bliver ikke jul, fordi jorden var et paradys og men-

neskene Guds gode børn. Tværtimod! Det blev jul, fordi Gud i sin godhed ikke glemte sine børn i mørket. Derfor sendte han sin søn, for at han skulle vidne om det himmelske lys og lyse op i vores mørke. Julens himmelske virkelighed forstås kun på baggrund af vores jordiske fortabthed: Det mørke, som ikke bare omgiver os, men som også er i os. Uden Jesus Kristus famler vi os frem i mørket, dømt til at blive opløst af det før eller siden.

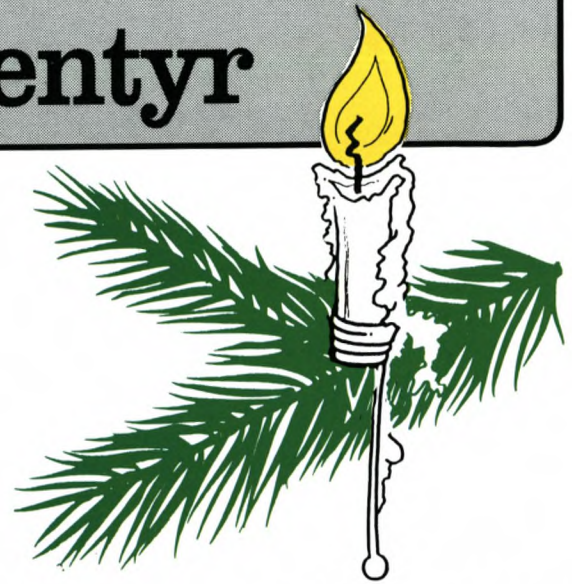
Den sandhed er os inderligt imod, fordi den fratager os opfattelsen af egen guddommelighed, som frit kan skalte og valte med både natur og mennesker. Men sandheden skal ikke forties, hvor ubehagelig den så end kan være, men forkyndes. For hele verden. Også fordi den barske sandhed ret beset er et glædeligt budskab: »Der er født jer en frelser i Davids by; han er Kristus, Herren«. Der er altså frelse fra mørket, selv det ondeste og tætteste, fordi Kristus som Guds sande lys ved sin død og opstandelse har besejret alle mørkets og dødens kræfter engang for alle og for os alle.

»Gud glemmer ikke dem, der sidder i mørke«, sagde præsten i fangelejren i sin juleprædiken. Og Gud vil, vi heller ikke skal glemme dem. For glæden har man aldrig for sig selv, men altid sammen med andre. Det at glæden har sin grund i Jesus Kristus er i grunden den stærkeste grund til, at glæden bliver levet ud og givet videre. Så bliver det jul, ja glædelig jul, både for min ægtefælle og mine børn, for naboerne og vennerne, for de fremmede og flygtningene, og for mig selv.

Sorg er til glæde vendt,
klagen endt;
vor glæde skal hver tunge
udsjunge.
Syng med Guds engleskare
på Jesu fødselsdag
om fred, trods nød og fare,
Gud Faders velbehag,
som vil al sorgen vende
til glæde uden ende,
bær os på børnevis
ind i Paradis.

Amen

Et juleeventyr

Her i det herrens år 1994, hvor politiet i dagene omkring den 19. september mindedes den skæbnsvangre arrestation for 50 år siden af 2000 politifolk og disses deportation til tyske koncentrationslejre, er det vel naturligt at vi nu, da julen nærmer sig, sender tanker tilbage til den jul, som vi, der oplevede disse dage, aldrig vil glemme.

Jeg skal ikke trætte med en beskrivelse af rædslerne i Buchenwald, hvor vi befandt os i december måned 1944. Det er der skrevet og fortalt så meget om, at det uden tvivl er gået op for de fleste, hvor elendig vores situation tegnedes sig.

Jeg vil derfor koncentrere mig om selve julen, der jo for mange mennesker står i et forklaret skær og derfor som tiden nærmede sig gjorde, at vi om muligt tænkte endnu inderligere på dem derhjemme og derfor følte os endnu mere fortvivlede og fortabte.

Da der i begyndelsen af december kom en delegation fra Danmark til lejren og fik udvirket, at et antal af vore kammerater ved Røde Kors' mellemkomst blev overført til Danmark, opstod der omkring midten af måneden hårdnakkede rygter om, at vi alle skulle overføres til Danmark, og rygterne ville endda vide, at der allerede var observeret Røde Kors busser udenfor lejren.

Stemningen var høj

Yderligere næring blev der givet til rygterne, da vi eller de fleste af os den 16. december om aftenen blev flyttet fra vores barakker til den store hal midt i lejren. Stemningen var høj, idet der nu ikke kunne være tvivl om, at rygterne talte sandt, og at vi skulle til Danmark.

Således opstemte forærede de fleste af os, hvad vi havde tilbage i vore Røde Kors pakker, til bl.a. de norske studenter, der ved vor ankomst havde hjulpet os så godt de kunne, og som nu netop var kom-

met tilbage til lejren efter en udmærkede udkommando til krigszonen, hvilket havde bragt dem i en frygtelig forfatning. Og da vi skulle hjem, var det naturligt at give dem, hvad vi havde.

Men det skulle gå ganske anderledes!!!

Om morgenen den 17. december blev vi kommanderet på den frygtede store appelplads, hvor vi i bidende kulde tog opstilling.

Der var tilsyneladende ingen Røde Kors busser at se, så det må have været et Fata Morgana, når nogen påstod at havde set dem dagen før.

Adskillige var gået omkuld af kulde, sult og udmattelse

Derefter skete der ikke noget før hen under aften, da mørket atter sænkede sig. Adskillige var gået omkuld af kulde, sult og udmattelse. Nogle syge kammerater var om morgenen udtaget af revideret og havde ligget på den bare jord, den udslagne dag...

Pludselig blev der givet ordre til udmarch. De fleste af os var uden tvivl blevet klar over, at den skrøne med busserne ikke havde noget med virkeligheden at gøre. Så da vi kom udenfor lejren og så, at vores transportmiddel - de forhadte kreaturvogne - stod linet op på sporene med et dampende lokomotiv foran, blev vi klar over, hvad klokken var slået, og at vi skulle til en anden lejr.

Efter at været stuvet et halvt hundrede mand i hver vogn satte togstammen sig i bevægelse ud i det blå, for vi

anede jo ikke noget om vores bestemmelsessted.

Efter en lang nat uden nogen form for noget som helst - intet at spise eller drikke i bidende kulde og uden mulighed for at forrette eventuelle nødtørftige ærinder, nåede vi op ad formiddagen rejsens mål.

Det var en krigsfangelejr, som hed Stalag 4B, Mühlberg

Toget holdt stille på en åben mark, og vi blev kommanderet ud af vognene og ned på jorden, hvorfra vi kunne se barakkerne i en fangelejr, som viste sig at være krigsfangelejren: Stalag 4 B. - Mühlberg an der Elbe.

Da der intet skete begav en delegation bestående af tyske fangevogtere og vores tillidsmand sig ind i lejre.

Tillidsmanden kom tilbage og berettede, at lejrledelsen under værnemagten havde udtalt, at de ikke ventede gæster, og at lejren var fuldt belagt.

Vi var dog blevet tilbudt nogle karantænebarakker, som dog beklageligvis var uden døre og vinduer, idet tidligere fanger for at holde varmen havde puttet alt brændbart i kakkellovnen - herunder også samtlige køjer, således at soveinteriøret indskrænkedes sig til de bare gulve.

Kommet ind i lejren fordeltes vi i de omtalte barakker, hvor vi i små grupper lagde os på gulvet, iført det tøj, vi stod og gik i, og som vi naturligvis aldrig tog af, i al den tid vi var i denne lejr.

Samtidig lod lejrkommandanten bekendtgøre, at hvis vi ikke allerede var klar derved, så var »Det Tredje Rige« i krig, hvorfor man ikke kunne tilbyde os nogen form for forplejning, men formentlig ville overlade dette problem til Røde Kors, da det jo var en krigsfangelejr.

I karantænelejren var der ingen vaskefaciliteter, udover at der om morgenen ankom en slags tankvogn med en lunken substans, som man efter behag kunne bruge til at vaskesig om næsen med eller drikke, hvis man havde noget at drikke af. Vore engelske venner i den rigtige lejr, havde elskværdigt ved vor ankomst henvist os til en skrotbunke af rustne konserverdåser, som vi frit kunne sætte os i besiddelse af, da de ved vor ankomst sendte nogle spandethe over til os, samtidig med de beklagede, at det var alt hvad de kunne klare!!

Jeg var heldig at finde en sardindåse

Jeg var heldig at finde en sardindåse med isiddende nøgle, som kunne bruges som hank.

Således henslæbte de kommende dage sig alt som julen nærmede sig. Vi blev mere og mere udmattede af sult, og det var lige ved at man længtes efter forplejningen i Buchenwald, hvor vi trods alt en gang imellem fik en skål suppe og en humpel brød.

Juleaften oprandt, uden at der tilsyneladende var gjort anstalter for at markere dette. Dog skal det siges, at vi på et eller andet tidspunkt fik udleveret et par skiver af noget, der skulle forestille brød og endvidere en slimet masse, der skulle gøre det ud for pølser. I løbet af et par minutter var det imidlertid forsvundet som dug for solen.

Enhver omtale af flæskesteg, rødkål, ande- og gåsesteg ville blive straffet

Det skal bemærkes, at der på dette tidspunkt var indgået en stiltiende overenskomst imellem os, gående ud på, at enhver omtale af flæskesteg, rødkål, ande- og gåsesteg, ris à la mande m.v. ville blive anset for en så alvorlig forseelse, at den ville blive straffet.

Hvad straffen skulle bestå af, husker jeg ikke, men det var alvorligt ment.

Da det blev mørkt, omkring kl. 16.00, lagde vi os alle på gulvet i barakken, der kun var nødtørftigt oplyst af en flagermuslygte som en eller anden må have »organiseret«. Vi ventede spændt, da det var blevet bekendtgjort, at der i dagens anledning ville blive serveret suppe.

Julsgaard Larsen, der var en slags formand i min barak, skulle servere suppe, der var bragt ind i en stor jerntønde, som til forveksling lignede en mellemting mellem vores latrinspand, der stod i et hjørne af barakken, idet det var forbudt under dødsstraf at gå udenfor barakkerne efter mørkets frembrud, og affaldstønderne, der stod udenfor.

Vi lå alle meget spændt og stirrede på Julsgaard, medens han andagtsfuldt foretog en smagsprøve.

Da han langt om længe sænkede konserverdåsen, kiggede han intenst på os et øjeblik, hvorpå han udtalte noget i retning af: Jeg ved faktisk ikke rigtig hvad det er, men een ting kan jeg sige med sikkerhed: Det er dejligt varmt!!

Vil lagde os på gulvet, og Julsgaard sagde et par ord om julen

Efter at have fået fyldt sardindåsen et par gange, lagde vi os igen på gulvet. Jeg tror, at Julsgaard sagde et par ord om julen og muligvis sang vi også en julesang, men det husker jeg ikke.

En af de første dage i det nye år, havde Røde Kors fået opsporet os og kom til lejren med pakker. De kom på et tørt sted, vi havde faktisk sultet fra den dag vi forlod Buchenwald og til hjælpen nåede os.

Et par dage efter forlod jeg sammen med en del andre kammerater lejren, idet vi blev overført til en arbejdskommando, under D.R. - De tyske jernbaner - hvor vi opholdt os, til vi i april måned kom hjem til Danmark med De Hvide Busser og senere indtil kapitulationen i Sverige.... Men det er en anden historie.

God jul!!!

Egon Tejnø

Jul i tysk fangenskab

Min sidste jul i Danmark, før jeg kom til Brandenburg, var i 1943.

Selv om vi sad i den tyske afdeling på arresthuset i Odense, fik arrestforvarer Stuhr lov til at servere dansk julemiddag for os.

Rigtig dansk middag, bestående af andesteg, risen-grød m.m., og så fik vi udleveret et sanghæfte med julesange. Den tyske vagt gav os lov til at få dørene åbnet, så vi kunne høre Odense politiorkester spille julemelodier.

Det var aftenens eneste lyspunkt. Senere kom tyske officerer med damer og lukkede celledørene op, så de kunne se disse forbrydere og sabotører.

Julen 1944 tilbragte jeg så i en celle i Brandenburg, sammen med hovedsageligt tyske kommunister, der var arresteret af Gestapo allerede i 1937. De vidste aldrig, hvornår de ville blive sendt til en udryddelseslejr eller henrettet.

Dagen før juleaften havde jeg dog en god oplevelse, idet en fange gik forbi mig i værkstedet hos Bosch, hos hvem jeg passede en drejebænk. Han hilste mig med et »Glædelig jul« på dansk. Da jeg langsomt drejede mig rundt, for at vagten ikke skulle bemærke noget, stak han mig et postkort i hånden. Hurtigt gemte jeg det ved drejebænken.

Kortet viste sig at forestille en dansk landsbykirke i sne!

Efter krigen fik jeg forbindelse med ham. Det viste sig, at han havde været tysk emigrant i Danmark i tredive år.

Da tyskerne kom til Danmark blev han udleveret til tyskerne. Han havde blandt andet været på Kunstakademiet i København. Efter krigen, da han var på besøg i Danmark, malede han et billede, der hænger i vor stue og minder os om julen 1944.

Vi havde fri for arbejde ju-

leaften, men ellers var der ingen, der fejrede. Kosten var den samme: 250 gr. rugbrød og roesuppe! Kommunisterne i cellen havde ikke noget forhold til kristendommen eller julen.

Vil nogen i kirke?

Op på dagen kom en vagtmeister ind i cellen og spurgte, om nogen ville i kirke. Tugthuset havde en sal, der blev brugt af præsten. Vi danske meldte os. Om eftermiddagen blev vi samlet på gangen og ført over til kirkesalen, men det var ikke akkurat juleevangeliet, vi fik at høre. Mere om den heroiske kamp, tyskerne førte på alle fronter og så en forherligelse af føreren, der stod vagt for Tyskland!

En roe op under blusen

På tilbagevejen kom vi over fængselgården, hvor der lå en stak roer, og nogle af fangerne så deres snit til at stikke en roe op under blusen. Da vi kom op på gangen, kommanderede vagtmesteren os til at række hænderne i vejret og ned trillede roerne.

De fanger, der havde organiseret frosne roer, fik ingen ration næste dag. Ja., det var en god jul hos Herrefolket!

Den danske præst kom med en flaske levertran

I tugthuset fik vi ingen Røde-Kors pakke, men et lyspunkt var det, da den danske præst fra Berlin kom i januar måned og havde en flaske levertran og en rulle skråtobak med. Han spurgte efter en fange fra Odense, Hans Andersen, men fik at vide, at han var på arbejde.

Det viste sig senere at være løgn. Han var i december måned død af forgiftning, da han var på udekommando hos ARADO, hvor han arbejdede med aluminium.

Villy Mørk Jensen

Jul derhjemme, mens »han« var deporteret

Der var mange som sagde til os »I skal se de kommer nok hjem til jul.«

På intet tidspunkt troede jeg på det, tværtimod var jeg overbevist om, at de ikke kom hjem før end krigen var slut.

Sådan var det vel også gået, hvis ikke det var for at Grev Folke Bernadotte havde blandet sig og fået tvunget igennem, at de via Frøslevlejren skulle interneres i Sverige indtil krigens slutning.

Derfor smertede det os også dybt at Folke Bernadotte blev myrdet i 1948.

Julen 1944 nærmede sig, humøret stod på nul, men jeg måtte jo tage mig sammen, for min lille piges skyld. Hun glædede sig jo, som børn gør.

Jeg gik og ventede julepost fra Tyskland, men der kom ikke noget.

Juleaften havde mor lavet dejlig julemiddag med alt, hvad dertil hører, men da vi sad ved middagen kom jeg til at tænke på min mand. Han får ingen mad, hvor har er, og så løb tårerne ned ad kinderne, og jeg kunne ikke få en bid ned af min mors dejlige mad.

Min mor trøstede mig og sagde »Du skal ikke være så ked af det, I får snart jeres far hjem igen.«

Derefter kom min lille Jytte med en lille pakke. Hun og mormor havde været i byen, for at købe den til mig.

Det var en lille porcelænsfigur (en pige med en hund).

Jeg behøver vel ikke at fortælle at den betyder meget for mig.

Gudskelov blev den ikke stjålet for 6 år siden, da jeg havde indbrud og blev frastjålet alle mine kgl. porcelænsfigurer.

Jeg kan huske min veninde og jeg var til juletræ med vores piger, og der kom vi i for-

bindelse med en mor til de deporterede, og hun kunne skaffe os honning som vi kunne sende til vore mænd.

Den 30. januar forsøgte vi igen at få vores mænd hjem. Denne gang tog vi til Shellhuset og Dagmarhus, men uden resultat.

Elsbeth Westergård, Hvidovre

Jul i en rationeringstid

Julen står jo for de fleste som en glædens fest, hvad den jo også er i dens rette betydning, men det var, under besættelsen og lige efter, en meget vanskelig opgave, at få det praktiske til at fungere.

Jeg mindes, hvordan vi i lang tid før Jul sparede på rationeringsmærkerne og så byttede vi os til det, vi havde mest brug for. Trods rationeringsmærker, stod vi tit i kø, for at få det, vi behøvede, men det var jo trods alt, opgaver som vi fik løst.

Vi havde i mit hjem, for at få gas og brændsel til at slå til, fået et minikomfur, som både blev brugt til at holde varmen ved, og til at lave mad på, men det eneste sted, det kunne opstilles, var i vaskekælderen, så der opholdt vi os derfor meget. Træet, vi havde at fyre med, var afskæringer fra en penselfabrik, som vi så kunne afhente lidt af en gang imellem. På den måde fik vi så sparet koks sammen, så vi kunne bruge kaminen i stuerne i Juledagene.

Vi havde en and gående i baghaven, og den blev slagtet og kom på julebordet. Vi var fem i mit hjem, så der var en stor portion risengrød først, så kunne anden jo slå til.

Juletræet var altid pyntet om formiddagen, og vi måtte ikke komme ind i den stue,

før vi havde spist julemaden, og der var blevet vasket op.

Så blev lysene på træet tændt, og vi sang tre eller fire julesalmer, hvorefter julevangeliet blev læst højt, og så måtte julegaverne deles ud. Julelysene gav en dejlig varme, men de måtte ikke brændes helt ned, for de skulle kunne tændes en gang til.

Vi kom aldrig i kirke Juleaften, da min far var sporvognsfunktionær og kun havde nogle fritimer juleaften, men Juledag gik vi så i kirke.

Hos os varede Julen altid til Hellig tre Konger, så i de andre juledage hyggede vi os med æbler og nødder, som vi havde fra vores have.

Efter Hellig tre Konger blev alle brugte juletræer så samlet ind og brugt til at fyre med.

Gaverne som blev brugt, var næsten altid lavet af genbrugsmaterialer. Jeg mindes, at min far lavede dukkemøbler af brugte cigarkasser og en gyngehest blev lavet af brugte gulvbrædder, ja og så var der naturligvis både strikkede og syede gaver.

Julen var jo med til at glemme, eller prøve at glemme, alt om frygt og ufred. Fred på jorden, var og er, julens største budskab.

Annelise Boje, Kbh.

Runde dage

*Ved
P. Feddersen,
Lundeborg*

5874 Hesselager
tlf. 62 25 14 77

Astor Samsing, Fortuna Allé 12, 6710 Esbjerg V. 75 år d. 1. januar.

Ejnar K. Risum Johansen, Indr. Ringvej 7, 7000 Fredericia. 75 år d. 1. januar.

Erhard Ejland Olsen, Villa Alba, Calle Monterey, Hacienda Veracruz, 29630 Benalmadena-Costa, Spanien (Buchenwald) 80 år d. 2. januar.

Ricard Lykke Jørgensen, Østergade 4 D, 4230 Skælskør. (Buchenwald). 75 år d. 3. januar.

Vagn Schjøning, Carl Baggers Allé 77, 5250 Odense SV. (Sachsenhausen 73 089) 70 år d. 4. januar.

Bruno Bøtke, Skovvangsvej 176, 2. sal, 8200 Århus N. 75 år d. 4. januar.

Carl Emil Sørensen, Klostervænget 1, 8800 Viborg. 75 år d. 6. januar.

Ninny Petersen, Mosegaardsvvej 17 C, 9990 Skagen. 70 år d. 6. januar.

Kai Langberg Grønfeldt, Vestergade 26 E, 5492 Vissenbjerg. 80 år d. 7. januar.

Hans Peter Poulsen, Kærvej 11, 6800 Varde. (Buchenwald). 80 år d. 8. januar.

Peter Boelt, Rughaven 27, 9000 Aalborg. 75 år d. 9. januar.

Erik Vestergaard, Fredericiavej 25, 7000 Fredericia. 70 år d. 11. januar.

Henning Buhelt, Breumvej 22, 2730 Herlev. 85 år d. 12. januar.

Lars Lilholm, Risvangen 14, 4100 Ringsted. (Buchenwald) 75 år d. 15. januar.

Edith Frederiksen, P. Skramsgade 31, 9000 Aalborg. 80 år d. 16. januar.

Knud Rosa, Morsøgade 22, 9000 Aalborg. 75 år d. 16. januar.

Holger Nielsen, Tyttebærvej 11, 4600 Køge. (Buchenwald). 75 år d. 17. januar.

Frode Irmang, På Bjerget 34, 2400 København NV. (Buchenwald). 80 år d. 17. januar.

Aase Schnell, Møntmestervej 14D 2. tv., 2400 København NV. 65 år d. 19. januar.

Jens Christian Andersen, 9380 Cardston CT, Burnaby B.C. V5N 4R5 Canada, 75 år d. 19. januar.

Astrid Nielsen, Brændeskovvænget 13 B, 5700 Svendborg. 75 år d. 21. januar.

Ejvind Vinter, Samsøgade 42, 9000 Aalborg. 75 år d. 21. januar.

Christian Lorentzen, Åstrupvej 130, 6100 Haderslev. (Neuengamme). 80 år d. 22. januar.

Ellen Rasmussen, Svinget 12, 9990 Skagen. 75 år d. 22. januar.

Henning Søren Nielsen, Sofienhøj 11, 2300 København S. (Buchenwald). 80 år d. 31. januar.

Preben Hansen, St. Karlsmindevej 103, 3390 Hundested. (Neuengamme). 75 år d. 2. februar.

Jørgen Remvig, Trongårds-parken 113, 2800 Lyngby. (Dachau 141.748). 70 år d. 3. februar.

Signe Larsen, Tagensvej 186, 2400 København NV. 95 år d. 5. februar.

Marie Jensen, Kløvervej 16, 9900 Frederikshavn. 70 år d. 5. februar.

Inga Jensen, Astrid Obelsvej 4, 9000 Aalborg. 70 år d. 6. februar.

Carl Munk Hansen, Flintebakken 45, 8210 Risskov. (Buchenwald). 85 år d. 7. februar.

Haakon W. Nielsen, Vangs Allé 10, 9000 Aalborg. 75 år d. 8. februar.

Margrethe Hansen, Bornholmsgade 80, 9000 Aalborg. 75 år d. 8. februar.

William Filler, Fredskovskellet 33, 1. sal, 3300 Hillerød. 80 år d. 10. februar.

Agnes Rousing, Riddergade 5, 7000 Fredericia. 75 år d. 11. februar.

Else Richter, Lille Borgergade 27, 9400 Nørresundby. 75 år d. 11. februar.

Kirstine Carlsen, Høgevej 9, 7000 Fredericia. 75 år d. 12. februar.

Kaj Emanuel Christoffersen, Studentervænget 17, 8700 Horsens. 80 år d. 17. februar.

Lise Gravengaard, Randalsvej 4, 7000 Fredericia. 70 år d. 17. februar.

Ernst Nielsen, Strandagervej 9, Munkeup, 3250 Gilleleje. (Dachau 142.620). 70 år d. 17. februar.

Ove Misfelt Sørensen, Skolevænget 13, 8700 Horsens. 70 år d. 18. februar.

Mary Olsen, Birkedommervej 89, 2. tv. 2400 København NV. 70 år d. 18. februar.

Jørgen T. Selch, Parkvej 20, 2.tv., 8300 Odder. (Buchenwald). 85 år d. 18. februar.

Preben Boye, Søholtallé 4, 8600 Silkeborg. 80 år d. 18. februar.

Ellen Vestergaard Madsen, Engdraget 15, 7700 Thisted. 65 år d. 18. februar.

Ritha Henriksen, Skippersmindevej 17, 9310 Vodskov. 70 år d. 20 februar.

Mogens Ehlert, Jernbanegade 16, 5500 Middelfart. 75 år d. 22. februar.

Hans Sørensen, Bramstrupvej 20, 5230 Odense M. 75 år d. 23. februar.

Aage Ejler Michaelsen, Elmely 3, st. th. 3520 Farum. (Buchenwald). 80 år d. 23. februar.

K. M. Katznelsen, Spurvegården 30, 2. sal, 2650 Hvidovre. 80 år d. 25. februar.

Verner Jensen, Magleparken 52, 1. th. 2750 Ballerup. (Buchenwald). 75 år d. 26. februar.

Kirsten Pedersen, Egelund 78, 4000 Roskilde. 70 år d. 27. februar.

Svend Åge Hansen, Indr. Ringvej 3, 7000 Fredericia. (Frøsløv). 70 år d. 28. februar.

Ellen Eigelsson, Maglegårdsallé 18, 2860 Søborg. 75 år d. 29. februar.

En rettelse til Runde dage

I novemberudgaven af Pigtraad var under runde dage opgivet, at Niels Johansen, Middelfartvej 187, Odense, fylder 75 år d. 20. december.

Man har herved gjort ham 1 år for gammel, idet 75-års dagen først falder d. 20. december 1995.

Foreningerne bedes være mere omhyggelige med listerne til Runde dage. Der er for mange fejl vedrørende datoer og adresser.

F.

Din kone kan sikkert få både begravelses hjælp og enkepension efter erstatningsloven, når du er død.

Har du fortalt hende det?
Har du fortalt din kone at Frihedsfonden er det bedste sted, hun kan henvende sig om hjælp til at få ordnet sine økonomiske forhold, når du er død?

Frihedsfondens post-adresse er Æbleøgade 2, 2100 København Ø.

Mogens Jensen

Fhv. landsdommer, Mogens Jensen, Espergærde fyldte 12. november 75 år. Han blev som nybagt jurist og fungerende politifuldmægtig ved Søndre Birk 1944 tilbageholdt og interneret i kz-lejren Buchenwald.

Året efter slap han dog ud for at tiltræde en sekretærstilling i Justitsministeriet.

1952-64 var han i politiet, de seneste år som leder af efterretningstjenesten.

Efter seks år som kriminaldommer i Gladsaxe modtog han i 1971 udnævnelsen til dommer i Østre Landsret, hvor han fortsatte til 70 årsdagen.

Mogens Jensen har bestridt en række faglige poster som medlem af voldgiftsretter, ankenævn og eksklusionsudvalg.

Norge-Danmark

Efter at have læst Pigtraad-Gestapofangen nr. 5 med artiklen om mindehøjtideligheden ved Rorupstenen, har jeg læst bogen fra Norge »Krigens Dagbok, Norge 1940-1945«, der er udgivet af forlaget »Det Bedste A/S. i Oslo«, et værk på 542 sider.

Blot følgende, som er en lille ting. Fredag den 17. juli 1942, blev der i fangelejren Beisfjord om natten henrettet 287 fanger og af 700 jøder, der blev sendt til Tyskland, overlevede 5.

Norge har lige fra 1940 haft det meget værre end os, det er en bog der er bevis på den tyske mentalitet, når den var værst.

Poul Seiersen, Højbjerg

Girokort til betaling af abonnement for 1995 kommer sidst i december måned

Prisen er den samme som i 1994, nemlig kun kr. 100.- for hele året 1995 og kr. 200.- til udlandet.

Betal straks - så går det ikke i glemmebogen eller forsvinder i juleposten.

Venligst
J.E.Finderup

Kurrejser til Karlsbad (Tjekkiet)

Vær god ved Dem selv.... Ta' på kurrejse.

Kurrejse med fly (SAS), gode kurhoteller, fuld forplejning, daglige kurbehandlinger, lægeundersøgelser ved ankomst og afrejse, forsikring samt dansktalende rejseleder under hele opholdet.

KURE af 2 - 3 ugers varighed.

Første afrejsedato: **5/2 1995**

Der behandles bl.a. reumatiske lidelser, åndedrætslidelser, sukkersyge, kredsløbsforstyrrelser, forstyrrelser i bevægelsesapparatet samt fordøjelsesproblemer.

PRISER fra kr. 7.600.-

Rekvirer program hos:
Inge Weingarte, på tlf. 53 50 43 45.

Som jeg husker præsten, digteren, dramatikeren Kaj Munk

Nu er det over 50 år siden, at danske og tyske slyngler myrdede mine forældres kære ven, digteren Kaj Munk. Nu og da overvælder det mig, når mine tanker finder tilbage til den dag og tid. Den var ond og grusom. Og vi, som var med i kampen, har svært ved at glemme. Så mange gode danske mænd og kvinder gav deres liv i striden mod dette åg af mørke og undertrykkelse. Kaj Munk var jo alene om at betale med sit.

Stykket er skrevet ud fra den følelse, at vi, der mødte ham, skylder digteren en hilsen, og at Kaj Munk er her og nu i ånd og tanke.

Peter Bangsgaard

Første gang, jeg så ham... jeg var vel otte, ni år. Det var om eftermiddagen, hvor jeg kom marcherende hjem fra skole og fandt en højhjulet sort Ford parkeret uden for

min fars skomagerværksted i Østergade i Ringkøbing.

Med mine skolesager i tornysteret og hænderne i lommerne på mine korte knæbukser studerede jeg meget grundigt fænomenet og var fascineret. Dengang for så lang tid siden var en bil, i hvert fald i Ringkøbing, en sjældenhed. Jeg undrede mig over, hvorfor den holdt her lige uden for min fars værksted, og hvem mon var ejeren af dette vidunder. Malet med store spørgsmålstegn besteg jeg trappen ind til værkstedet, åbnede døren og trådte ind. Der bag den store disk stod min far. I hænderne holdt han en skuffe, fyldt med pragtfulde udspilede sommerfugle.

Begge døre til det store mahogniskab stod åben. Skabet, som var meget stort og slet ikke plads til i vor lille stue,

På Hørbylunde bakker ved Silkeborg blev hans lig henkastet af Gestapofolk. Meget ofte standser grupper og enkeltpersoner op og lægger blomster ved det enkle, men smukke granitkors. Tegning af maleren Henry Bailum, Holstebro.

Hermed artiklen om en Skomagerfamilies samvær med familien Kaj Munk. Skomageren havde forretning (værksted) i Ringkøbing, og han og hustruen havde 5 sønner.

Den næst yngste har i U.S.A. skrevet en beretning i det Dansk-Amerikanske blad »Den danske Pioneer«, om sine meget interessante erindringer om tiden og samværet med familien Kaj Munk. Jeg synes, at det er noget af det bedste og mest interessante, jeg har læst om Kaj Munk.

Ejvind Aagaard

stod helt bagerst i værkstedet og nåede fra gulv til loft og dækkede hele væggen.

I dette skab havde min far over 4000 sommerfugle og flere hundrede tropiske, alle på en slags udstillingshylder. På denne side at disken stod en mand i et sort jakkesæt. Jakken ligesom syntes jeg var lidt for kort, da jeg tydeligt kunne se de magre, hvide håndled. Foran ham på selve disken nok en skuffe med sommerfugle, som den fremmede stod bøjet over og studerede intens.

Med et fornøjet smil hilste min far mig. Den fremmede rettede sig op, og jeg så ind i et langt meget blegt ansigt med et sort ligesom uredt hår, hvor en tot faldt hen over den høje, hvide pande. Usædvanlig store, næsten mørke øjne, der glitrede af varme og liv mødte mine.

»Og hvem er så det?« spurgte han smilende og så fra mig til min far.

»Oh. Det er min søn Peter,« sagde min far. Smilende så den fremmede på mig.

»Aha. Er du så en Peter med et T eller som din fader med D?« spurgte han og lo, så jeg kunne se alle hans store, hvide tænder, som jeg syntes var ret grimme. Jeg var så forlegen, at jeg ikke magtede at svare, men skyndte mig op i

stuen, hvor min mor var på vej ned i værkstedet for at hilse på den fremmede. Jeg næsten løb ind i hende, som hun kom ud fra køkkenet. Jeg kunne høre, at den fremmede og min far lo. Det var nok mig, de lo af. Helt ophidset spurgte jeg mor:

»Hvem er den fremmede mand, far viser sine sommerfugle? Er det hans bil, der holder ude på gaden?«

»Det er Kaj Munk, min dreng. Og, ja, det er Kaj Munks bil.«

Jeg havde da godt hørt om Kaj Munk, om præsten fra Vedersø, der skrev digte og skuespil, men sådan aldrig hæftet mig ved det. Var han kommet for at se min fars sommerfugle eller?? Og jeg spurgte min mor: »Skal han have sine sko forsålet?« Min mor lo. »Nej, lille Peter. Kaj Munk skrev til din far, at han gerne ville tale med ham og se hans sommerfugle.«

Jeg var ikke særlig imponeret. Så mange sære mennesker besøgte min far på hans værksted eller sad over en kop kaffe oppe i stuen sammen med mine forældre eller spiste til middag. Mænd som I.C. Christensen og Aksel Sandemose og andre, som i mine drenge øjne bare var almindelige voksne mennesker, som kun kedede mig med deres uendelige snakken.

Kaj Munk, der elskede naturen og var en glad jæger, blev interesseret i min far, som trods lappeskomageri også var forfatter med utallige dyreskildringer såvel i Ringkøbing Amts Dagblad, Jyllands Posten som i de store københavnske dagblade, debuterede i 1932 med romanen »I Vildmarkens skjul« og i 1936 udkom med »Som Vi Mennesker«, en fortællende artikelsamling om dyr og insekter.

Denne bog udkom på initiativ af Kaj Munk. I 1951 kvitterede min far ved at riste Kaj Munk en minderune i bogen »Kaj Munk og Kronhjorten«, der skildrer en dag sammen med Kaj Munk.

Og jeg husker den dag, min far, mor, søster og jeg var på besøg i prætegården i Vedersø, hvor Kaj Munk tog min far og mig på en tur i den højlemmede Ford ud over Vedersø enge og hedestrækninger. Som en dejlig stor dreng grinende og jublende styrede Kaj Munk den gamle Ford gennem svampede huller og vandløb, så min far og jeg med begge hænder holdt fast i sædet for ikke at tumle om. Nej dog, hvor han lo, når vandet stod i sprøjt op mod skærme og vinduerne, som var vi midt i et voldsomt regnsky.

Hvad jeg husker mest fra den vilde køretur? Pludselig ved en tørvegrav standsede Kaj Munk vognen, og vi stod alle ud. Kaj Munks ansigt, der før havde strålet så drenget og glad, var nu mørkt og vredt. Jeg husker ikke nøjagtigt ordene, som de faldt: »Her,« sagde han og pegede på nogle dybe spor fra en kronhjort som så tydelig stod plantet i mudderet ind til tørvegraven. »Her i dette vandhul søgte en anskudt kronhjort lindring fra en krybskyttes ulovlige jagt, og det tilmed uden for sæsonen. Her fandt vi det stolte kronvildt. Det er utilgiveligt. Ulidelige lidelser påført dette dyr, før det fandt fred. En forbrydelse, der ikke kan straffes hårdt nok.«

Jeg glemmer det aldrig. Selv nu som jeg sidder i min stue i Croton Heights og rækker tilbage i tiden, kan jeg se de to mænd, min far og Kaj Munk, hvor bevæget og alvorligt tyngt af dette drama, der havde udfoldet sig her, da

Kaj Munk var den hyggelige familiefader, der holdt af at fortælle for sine børn

Kaj Munk viste os de tydelige spor længere henne, hvor kronhjorten var faldet for så besværligt at slæbe sig selv ud i vandhullet efterladt sig en stribe størknet blod. Det var der min far fandt spiren til runen om Kaj Munk.

En lappeskomager er jo ikke en person, man lægger megen mærke til eller i en lille snobbet købstad tænker meget om, men byens snobber omend de fandt det usædvanligt at berømt heder kom og gik i det fattige skomagerhjem, og at skomagerens navn nu og da med foto og interview stirrede på dem, når de åbnede et af de store blade, holdt dem dog ikke fra at spørge far - om han - ja, kunne skomageren ordne det sådan - at en invitation til en kaffekomsammen, når Kaj Munk besøgte skomageren?

Ohjo. Kun en gang gav mine forældre efter.

Kaj Munk og Lise Munk var til en aften-middag hos os. Under måltidet spurgte min far om Kaj Munk havde noget imod at møde en af byens borgere og dennes kone, da de så gerne ville hilse på ham. Kaj Munk sagde ja. Da vi ikke havde telefon, blev min storebroder, Henning sendt af sted for at invitere vedkommende, en af byens velhavere og indflydelsesrig personlighed, der

kort efter sammen med sin kone kom til kaffen. Det var en dejlig lys sommeraften. Så mine brødre og jeg var efter aftensmaden gået på fuglejagt i de Ringkøbingske enge, da vi hver havde vor egen samling og elskede at være ude i naturen, der dengang derhjemme havde et forunderligt dyre og insektliv. Et helt uberørt fauna.

Det blev ret sent, før vi fandt vejen hjem, og da var gæsterne gået. Vi fandt far i sin yndlingstol ved vinduet ud til gården, men min far var ikke en glad mand, noget vi drenge straks så som vi myldrede ind i stuen ivrige efter at høre, hvorledes mødet var forløbet. Vi var fem drenge.

Min fars ansigt var trist og besværet. Min moder stod ved døren til køkkenet med armene foldet som om hun frøs og med stenhårdt vredt ansigt.

Og vi drenge »Hvad er der i vejen? Er der sket noget?«.

»Ja, det kan I tro, drenge. Aldrig aldrig aldrig mere vil jeg tillade det. Det var så flovt så flovt drenge. Den mand og hans kone, som sad har ved vort bord i vores hjem. Nej, nej, nej. Aldrig mere tror jeg. Lise og Kaj Munk vil sætte deres ben i vores hjem. Den mand, den mand. Den uforskammede indbilske nar. Hvem kunne tro, at et tilsyne-

ladende dannet, skolet menneske kunne opføre sig så hemningsløs og naragtigt. Ligegyldig hvad Kaj Munk sagde, afbrød han det fjollede menneske ham med sit: »Nej, præst«, nej præst! Der tar De helt fejl. Nej, præst. Der er De helt gal på den«.

Mine forældres gæster havde tiltalt Kaj Munk, som var han en skoledreng. Jeg var kun en stor dreng dengang, den næst yngste, men forstod så meget om den ringkøbingenser, der i sin vildeste fantasi aldrig ville have inviteres skomageren i Østergade til kaffe i sit hjem, fuldstændig i sin indbilske trygge verden havde udmøget mine forældres gæstfrihed og udforskammet trådt med store flade fødder på digteren. Trods denne flove episode fortsatte det varme venskab mellem Kaj Munk og mine forældre.

Dette NEJ PRÆST, var noget, vi drenge aldrig glemte. Et udtryk, der har fulgt os alle fem til den dag i dag. Som vi nu og da spottende spytter ud, når vi møder tåbeligheder og dum ignorans, når et menneske tar sig selv så fandens alvorlig, at det ikke er til at holde ud.

Kaj Munk. Dette dejlige varme modige og uforglemmelige menneske, der elskede li-

vet, sin Gud, sin kirke, sin familie. Der så modig stod på præstestolen i Vedersø kirke og sagde NEJ til de bander og landsmænd, der samarbejdede med det tyske åg. Glemmer aldrig da vi, efter at min far havde flyttet sin forretning til Nørregade i Ringkøbing, sad ved middagsbordet i 1944, og det bankede på døren. En kær ven af min forældre trådte ind og med våde øjne fortalte, at man havde fundet Kaj Munk i en grøft i Hørbylunde bakker vest for Silkeborg, myrdet. Alle lagde kniv og gaffel fra sig. Ingen af os kunne få så meget som en bid mere ned. Lydløst begyndte tårerne at løbe fra min mors øjne. Tungt og besværligt rejste min far sig og stormede ud af stuen med hænderne for sit ansigt.

Nu er det over 50 år siden, fem personer den 4. januar

1944 afhentede præsten, digteren Kaj Munk, fra præstegården i Vedersø. Selv nu så længe efter hiver det tungt i sindet, når tanker eller når vi brødre sammen falder ind om den tid og mindes den. For os er Kaj Munk endnu hos os. Vi hører den dag i dag den modige præst og digter, hvor han i »Smeltingen.. Lad dem bare slå os ihjel, vi lurer dem påskemorgen« ligesom forudsagde sin egen skæbne. En profeti, han så smertefuldt for os alle fik ret i.

Kaj Munk var i alt sig selv og tilhørte ikke noget politisk parti. Han var Kaj Munk - præsten, digteren, dramatikeren.

For os unge den gang under fem forbandede år var Kaj Munk forbilledet på alt, hvad der var stort og sundt at være dansker. Og sådan husker vi brødre ham.

Kaj Munk på vej til Vedersø kirke

En dokumentation

Set med en drengs øjne. 13 år ved krigens begyndelse fra den 3. september 1939 og indtil den 5. maj - Danmarks befrielse 1945.

Udklip fra aviser, illegale skrifter og enkelte svenske aviser.

Alt set med en drengs øjne, medens begivenhederne - i al sin rædsel - gik over avisernes forsider.

32 »bøger«

I alt 32 »bøger« eller de dengang i skolen anvendte »Ulinieret Regnehæfte«.

1. hæfte begynder den 3-9-39 og der er meget med, eksempelvis Hitlers tale i det nu erobrede DANZIG den 19. september 1939.

De første 7 hæfter beretter mest om Den finsk-sovjettiske krig, og allerede her ses, hvor danske legale avisers sympati var. Alle billedtekster var ekstremt ensidige.

8. hæfte.

Omhandler alene Danmarks besættelse, og alle løbesedler m.v. er her samlet.

I de næste 3 hæfter omtales den engelske besættelse af Færøerne, Mussolinis krigserklæring, Japans krigserklæring. Kampe mellem engelske og franske styrker i Nordafrika. Hess' »flugt« til Skotland og endelig angrebet på Sovjetunionen.

I hæfte 13 gearer de danske aviser helt over med tekster såsom: Litauiske styrker marcherer samlet over til tyskerne.

Sovjettiske fly og tanks benævnes som »de røde« eller Bolschevikerne.

Hæfte 18 omtaler Antikominternpagten og herefter i rækkefølge: Amerika med i krigen, Hitler overtager over-

kommandoen over værne-magten. STALINGRAD.

Tyskerne går ind i den sydlige del af Frankrig. Det illegale blad »Trods Alt« udgiver et særnummer i forbindelse med den røde hærs 25 års jubilæum.

Afrika befriet, allierede tropper går i land i Italien, Mussolinis tilfangetagelse.

Hæfte 27 og til sidste hæfte

Det meste handler nu om Danmark og Odense.

Sabotage, likvideringer, standretter. Patriot befriet på sygehuset Horsørød- Frøsløv, befrielsen af vore KZ fanger. Odinstårnets schallburgtage og endelig befrielsen.

Materialet befinder sig i Odense Lokalkarkiv, men vil blive overdraget til Initiativgruppen til dens undervisningslokale i forbindelse med 50 året for befrielsen.

Dette er et virkeligt dokument, der fortæller om en drengs oplevelse af 2. verdenskrig, om hvordan han har skaffet sig alle disse dokumentariske beskrivelser, både de legale, men ikke mindst de illegale.

Hans kommentarer bliver, eftersom han bliver ældre, også meget mere beskrivende.

Det ses, at han tager mere og mere standpunkt til det, han læser, og han ender da også med - selv om han ved krigens slutning kun er 18 år, at melde sig under fanerne, hvor han kommer i en såkaldt »ventegruppe«.

Skolerne i Odense har her et dokument, som der kan læres meget af.

Han ønsker ikke at stå frem, men redaktionen kender hans identitet.

kc

Stumme tidsvidner påminder de levende!

KZ-mindested bliver udvidet/indbetalingskonto oprettet.

Nordfriesland. »Vi har behov for en form for vidner, som aldrig dør.« Det var Husum'er og Hermann-Tast-Skolens elev Olde Lorenzen's løftede stemme mod forglemmelsen! Hædret af den tyske forbundspræsident for sit skolekonkurrencebidrag »Mindesmærke mod magt uden moral« om mindestedet over KZ-lejren Husum-Schwesing med en tredje pris, gav dette tema ham dog ikke ro i sindet.

»Mindestedet må udvides, de stumme vidner må bevares,« appellerede Olde Lorenzen. Hans ihærdige engagement har lønnet sig! Efter at han ved et møde på lejrområdet havde vundet landrat Dr. Olaf Bastian for denne sag, bliver nu fundamentresterne af KZ-toiletbarakkerne og Hydranten, på den blev fangerne plaget og tortureret, indlemmet i mindestedets areal.

Allerede i 1987 havde amtet, som ansvarlig for mindestedet, forsøgt at erhverve det tilgrænsende areal af den tidligere lejrplass med de endnu eksisterende rester af denne lejr. Forhandlingerne mislykkedes dog dengang på grund af den høje pris, der blev forlangt.

I denne sommer kunne amtet dog nu tilkøbe det ca. 1 hektar store grundstykke (se skitse) for omkring 15.000 DM.

Siden da er en arbejdsgruppe igang med at udvikle ideer til en fremtidig udformning. Her medvirker også flere medlemmer af: Arbejdsgruppen til udforskning af de Nordfrisiske koncentrationslejre, de har allerede tidligere tillagt sig stor fortjeneste ved oparbejdning af dette mørke kapitel i tysk historie. Dette gælder også billedhuggeren Ulrich Lindow, som har designet det nuværende mindesmærke.

Kommunen Schwesing, der for otte år siden satte sig imod oprettelsen af et mindested, medvirker nu efter oplysning fra amtet også borg-

mesteren aktivt i arbejdsgruppen. Landrat Olaf Bastian anser i forvejen Husum by, kommunen Schwesing og amtet Nordfriesland som pligt-skyldige.

»De stumme vidner« (murerer m.m.) vil allerede i disse dage blive befriet for bevoksning, idet der dagen før Volkstrauertag dvs. den 12. nov. 1994 finder en mindehøjtidelighed sted ved mindesmærket på den gamle lejrplass, til minde om det, der her skete for 50 år siden.

Om muligt vil mindestedet næste sommer være nyskabt! »Vi vil ikke restaurere, men sikre os, at det endnu synlige forbliver synligt,« udpegede Dr. Konrad Grusky, lederen af Stiftelsen Nordfriesland som målsætning.

Således er der planlagt, at fundamentresterne (de bliver fredede!) bliver omgivet af grus og dermed beskyttet mod nybevoksning. Det bliver endvidere undersøgt, om den gamle Hydrant kan blive konserveret.

Informationen på stedet skal forbedres, og der skal udlægges INFO-blade i turistbureauerne. Der er også tænkt på evt. at fjerne den Asfaltbelægning, der nu er på den gamle lejrvvej (appelplads) for at tilbageføre den til sit oprindelige udseende!

Det arbejde skal udføres uden betaling

En indskrænkning bliver der ganske vist: Der må ikke opstå store omkostninger. Såvidt muligt skal derfor alt arbejde udføres uden betaling. For at dække omkostninger i en anslået femcifret størrelse, er der oprettet en gavekonto i Sparekassen Nordfriesland (BLZ 21750000) med nummeret 3186. Ligeledes ville de implicerede parter glæde sig, hvis byggeføretagender eller lign. uden betaling vil hjælpe med arbejdet, eller ved f.eks.

Den 17-årige skoleelev Olde Lorenzen, Schwesing, deltog i den tyske konkurrence: »Mindesmærke: Erindring - Formaning - Ærgrelse«.

Blandt 11.560 deltagere blev Olde nr. 3 og fik 1.000 mark som præmie. Han fortalte om Husum/Schwesing-lejren.

at give et læs grus! Iøvrigt har forsvarer allerede stillet sig til rådighed.

Til den senere vedligeholdelse af anlægget vil Bastian og Grunsky forsøge at vinde skoleklasser og deres lærere. Yderligere håber de, at pædagogerne emnemæssigt ind-

lægger KZ-historie i undervisningen, således at den unge generation også erfarer noget om ugeringerne i NZ-tiden! For - således Bastian: »Mange er i Tyskland desværre igen blev modtagelige for denne tankeverden«!

Oversættelse: HCR

Tilgivet ikke glemt..

»Holocaust-erindring og jødisk liv i USA«

En rejseberetning af Olde Lorenzen, Husum.

Til Pigtråd - Gestapofangen har Hans Christian Rasmussen fra Christiansfeld bedt mig om at skrive en kort beretning over min rejse til USA, som jeg fik lov at deltage i på grund af min tredje pris for min afhandling over KZ-lejren Husum-Schwesing i rammen af skolekonkurrencen: Tysk historie, Bundepræsidentens prisopgave.

Jeg sagde gerne »ja«. Vores gruppe var sammensat af 14 elever og studenter i alderen mellem 16 og 22 år, to medhjælpere og en journalistisk ledsager. Som midtpunkt i den 13 dages præmierejse til Chicago og Washington DC. stod »Holocaust-erindring og

jødisk liv i USA«, hvorunder fremstillingen af vore prisopgaver fra de forskellige institutioner og grupper indtog en vigtig rolle.

I Chicago var vi bl.a. på forskellige universiteter og skoler, de vigtigste jødiske organisationer, hos senatorinde Mosely-Braun og på »Holocaust Memorial Foundation of Illinois«.

I Washinton D.C. stod der udover besøget i Det Hvide Hus, Capitol, radiostationen ABC og forskellige Synagoger og Museer (f.eks. »De Forenede Staters Holocaust Minde Museum«, i hvilken i øvrigt også den danske Modstandskamp bliver fremvist),

modtagelse i den israelske og den tyske ambassade, hos senator Paul Wellstone og igen i jødiske foreninger på programmet.

Jeg kan ikke her gå nærmere ind på alt dette, kun så meget: Overalt blev vi hjerteligt modtaget, og overalt udviklede der sig mange interessante og for mig personligt meget berigende diskussioner om vore afhandlinger, over omgang med historien, om neonazistiske tendenser og de dermed forbundne ængstelser, og det fandt jeg særligt vigtigt, om Europa's fremtidige udvikling og videre forsoning mellem de engang fjendtligsindede befolkninger. Til denne forsoning kunne de mange venskabelige samtaler, vi førte, måske bidrage en smule. Samtaler og oplevelser som taler om håb for fremtiden.

Ud af denne mængde af erfaringer har jeg dog én smertelig, som skønt den snarere var en undtagelse, overskyggede meget.

Baggrund var besøget på »Holocaust Memorial Foundation of Illinois« i Chicago, hvor der på denne aften var 5 Holocaust-overlevende, som overfor 60 historielærere fra omliggende skoler fortalte om deres lidelsesvej i Ghetto og Konzentrationslejre. Jo længere de overlevende fortalte om deres rystende skæbne og lidelser, som jo var pålagt dem af tyskerne, desto mere trykkede, ja knuste os, vi som lige var blevet præsenteret som unge repræsentanter for et nyt Tyskland, denne atmosfære...!

Sluttelig rejste en yngre kvinde sig i tilhørrummet

og kastede os i hovedet, at hun aldrig hverken ville eller kunne købe noget som helst tysk fremstillet produkt: »Det er min måde at boykottere«

Disse ord, sammenvirkende med de forudgående beretninger, rejste sig som en truende mur over os. Vi følte os uskyldigt udpegede, udpegede for uretten som vore bedsteforældregeneration havde begået! Hele tiden var vi os bevidst, at vi var tyske, og på denne rejse »stedfortrædere for vort land«, også bevidste om det ansvar, vort folk bar i historien.

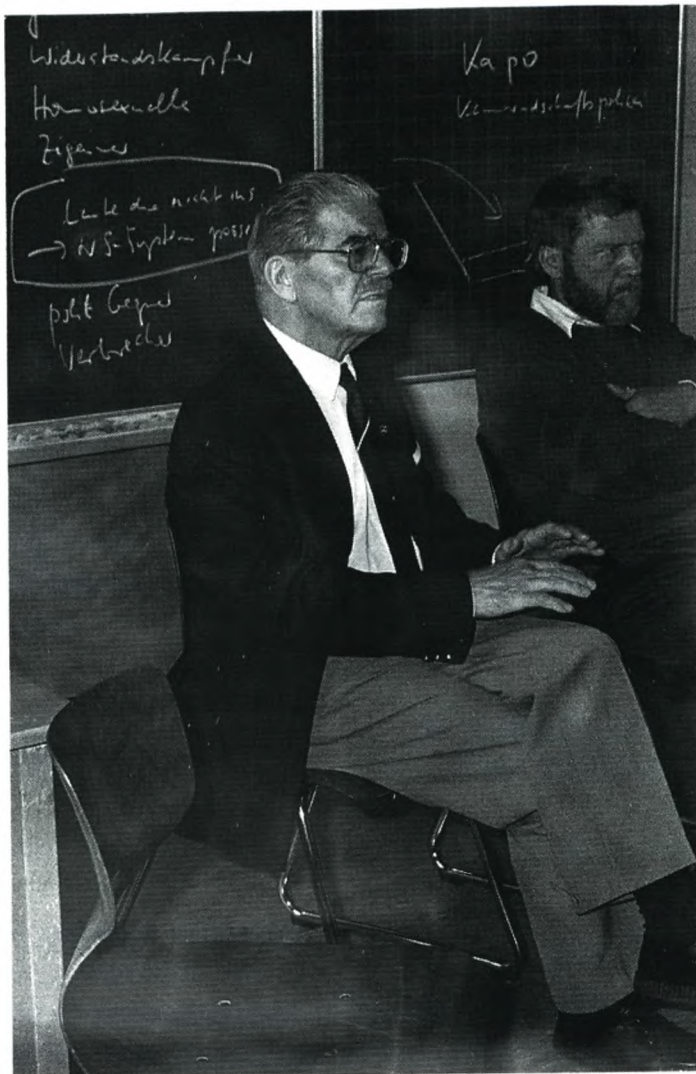
Vi havde nu ansvaret for at holde erindringen vågen, at advare, at gå imod en ny form for højredrejning med fredelige midler, at arbejde for forsoning mellem befolkningerne, inderliggøre nødvendigheden af denne forsoning og at fylde dem med liv; men i dette øjeblik synes vi for første gang på vores rejse at mislykkes! Hver og een af os fortvivlede på sin måde overfor det faktum at vi (TYSKERE), uanset hvad vi gør, altid vil være »die bösen Deutschen«. »Ligbjergene i den tyske histories kælder spørger hverken forbrydergenerationen eller dens børn eller børnebørn om samvittigheden! Ligbjergene er der!! (Ralph Giordano) Denne oplevelse har frustreret og tildels desillusioneret mig - ved alle ellers positive møder på denne rejse.

Alt i alt har denne rejse dog vist, hvor vigtigt det er at komme hinanden i møde for at nedbryde fordomme og stereotype, som man ofte møder. En ung kvinde, amerikaner, tilstod efter en lang samtale-intens aften: »Jeg havde forestillet mig tyskere ganske anderledes!«

Igen og igen: Tilgive, men ikke glemme, for at glemme betyder: At kaste kostbare erfaringer ud af vinduet. Forsoning og at slå broer over grave og grænser mellem befolkninger, om ikke for andet så for at forhindre en gentagelse og derved give de skyldige en sejr.

I Europa er vi på rette vej; også dette har denne rejse, så fuld af indtryk som den var, bevist...!

Olde Lorenzen
Oversættelse: HCR

Husum den 14. juni 1993. »Theodor Storm Skolen« i Husum. H. Chr. Rasmussen fortæller om KZ-lejren i Husum og Neuengamme. (Foto: Jørgen Hansen)

»Et tremåneders helvede«

288 navne på dødslistene fra Neuengamme

Som udekommando under Konzentrationslejren Neuengamme blev i september 1944 oprettet KZ-lejren Husum-Schwesing. Den dengang allerede faldefærdige tidligere baraklejr for RAD (rigsarbejds-tjeneste) var oprindeligt blevet oprettet til max. 400 mand. I tre måneder blev der her proppet 1500 fanger ind, pint og tortureret. Under menneskeuæverdige tilstande blev fangerne drevet til at grave den allerede militært set meningsløse »Friservoldgrav«, som skulle kunne stoppe en engelsk invasion. Kort tid senere blev lejren i ca. to uger belagt med yderligere 1000 fanger, hvoraf overlevende blev overført til Ladelund-lejren. Hvor mange fanger der gik til grunde eller

blev myrdet i KZ-Schwesing, lader sig idag ikke nøjagtigt fastlægge. I menighedens registrering (kirkebogen fra Viöl) over døde i dette kvartår er der opført 288 navne. I bilag (dødslistene) fra KZ-Neuengamme nævnes 508 navne på afdøde, som har været anbragt i Swesing. En stor del af disse døde blev kulet ned i en massegrav på Husum Østre kirkegård! HCR

Den som leder
efter bekymringer,
finder dem
som regel.

Tysk biskop opfordrer til modstand mod at bagatellisere tysk skyld

Flere hundrede mennesker mindes søndag den 13. november i Husum og Ladelund ofrene i de to lejre under 2. verdenskrig.

Blandt de sørgende så man også fanger og slægtninge til de 599 ofre fra de 3 måneder, der omkom som nazitidens ofre. Der var naturligvis flest fra Putten i Holland, men også fra Polen, Danmark og andre lande.

I Husum blev 239 hollændere aflivet. I Ladelund samlede den daværende sognepræst Johannes Meyer navne, adresser og data på ofrene for mishandlinger og udsultning, rundt regnet 300 Häftlinge.

Den nordfrisiske amtsborgmester Olaf Bastian bragte en tak til de tidligere Häftlinge, som havde fundet kræfter og mod til på gravens rand at vende tilbage til Ladelund på mindedagen. Han så deri en forpligtelse og opfordring til at holde liv fremfor at kaste glemselens slør over det, der var sket der.

Erindringen om denne del af tysk fortid måtte oparbejdes, så at sådanne skrækkelige oplevelser ikke kunne gentage sig.

De to KZ udekommandoer Schwesing og Ladelund for-

bliver mindsteder for altid, sagde Bastian. Det er nemlig vedtaget, at de byggemæssige rester skal oplyse de besøgende om frygtelige lidelser.

Pastor Harald Richter, Ladelund, der har udfoldet store bestræbelser for at skabe et værdigt mindsted i Ladelund og for at skabe forsoning med borgerne i Putten, talte om, at forsoning var mulig, når mennesker fandt kraft dertil.

Biskoppen for Slesvig stift, Hans Chr. Knuth sagde i sin prædiken i kirken, at det forblev som en udfordring til alle tyskere ikke at bagatellisere tysk skyld, men at tjene freden. »Fuld af skam tænker vi på vor skyld, som vort folk gennem mord og andre bøddelmetoder overfor uskyldige har pådraget sig« sagde biskoppen.

F-k. Fange med suppeskål

Ladelund/Putten

(hollandsk udtale: Pütten)

I dagene 8. - 9. og 10. maj 1992 rejste jeg sammen med en lille gruppe venner fra den tyske menighed i Ladelund til Holland, til byen Putten, som ligger lidt nord for Amersfoort.

Anledningen var en indbydelse fra foreningen »Stichting Oktober 44«, som jeg var blevet medlem af ved eet af mine mange møder med overlevende og pårørende til gamle hollandske fanger fra Husum/Schwesing og Ladelund KZ-lejrene i 1944.

Leder af vor lille gruppe var pastor Harald Richter, formand for mindstedet i Ladelund. Vi ankom til Put-

ten den 8. maj om aftenen, og blev meget venligt modtaget af vore respektive værtsfolk (privatindkvartering). Trætte kom vi omsider til ro og var godt udhvilede, da vi næste formiddag blev vist rundt i byen.

Om eftermiddagen, efter en gribende højtidelighed i den gamle kirke i byen »De Oude Kerk van Putten«, og en efterfølgende »tavsheds-march« kom vi ind på den store mindeplads midt i byen hvor statuen »Den sørgende Enke« og de næsten 600 antydende grave ligger. Efter kran-senedlæggelse her var vi med

til indvielsen af mindebygning for de 538 af Puttens dengang i 1944 deporterede 600 mænd i alderen 18-50 år. Af disse ligger 107 begravede i massegravene i Ladelund! 13 havde held til at flygte, før de ankom til KZ-lejren Neuen-gamme ved Hamborg og kun 49 vendte hjem til deres familie, da krigen var forbi.

Af disse meget syge tilbageblevne døde over halvdelen i de efterfølgende 2-3 år efter hjemkomsten.

Efter en smuk og højtidelig indvielse mødte den store forsamling i menighedens store forsamlingsbygning »DE AKER«, hvor der var plads til de over 1000 gæster til taler og fællesspisning, bl. andre talte en overlevende kvinde fra byen Lidice i Tjekkoslovakiet!

Mættet med indtryk fra lørdagens oplevelser stod vi op næste dag, og var med til søndagens anden gudstjeneste i »De Oude Kerk« kl. 10.00. Stor var vor undren, da vi så kirken fyldes for anden gang til sidste plads denne formiddag. Kirken kan rumme 1300 mennesker! Igen om aftenen kl. 18.00 var kirken fyldt til sidste palds!

Træt men lykkelig over alle disse oplevelser nåede jeg hjem igen næste dag. Vi lovede hinanden ved afskeden i Putten, at vi ville mødes igen i 1993, og da jeg den 2. og 3. oktober 1993 igen sad i den stopfyldte gamle kirke i byen Putten, måtte jeg erkende, at sådan går hollændere i denne by i kirke hver søndag!

Hans Chr. Rasmussen,
Christiansfeld

Jule- og nytårshilsener

Landsforeningen, Gestapofangerne Aarhus afdeling	Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen
Erhvervshæmmede, Omegnsafdelingen	Dachau Klubben
Erhvervshæmmede, Esbjerg afd.	Erhvervshæmmede, Sydøstjysk afd: SEF.
Erhvervshæmmede, Odense afd.	Erhvervshæmmede, Sjællands afd.
Erhvervshæmmede, Aalborg afd.	Erhvervshæmmede, Århus afd.
Frihedskampens Erhvervshæmmede Sydfynsk afdeling	Foreningen af Gestapofanger fra Besættelsen
Landsforeningen Gestapofangerne Randers afdeling	Landsforeningen Gestapofangerne Sjællands afdeling
Landsforeningen Gestapofangerne	Hannover-Stöcken gruppen
Horserødforeningen	Neuengamme-Foreningen
Sachsenhausen-Foreningen	Sachsenhausen-Foreningen, Odense afd.
Stutthof-Foreningen	Theresienstadt-Foreningen
Landsforbundet af Buchenwaldklubben	Buchenwaldklubben, Nordjylland
Bernadottegården i Roskilde	Sammenslutningen af Danske Fanger fra Frihedskampen 1940-45
»Nors Hovedgård«	Birthe Laugesen, Nykøbing Mors
Dagmar og Villy Mørk Jensen, Thisted	E. Jakob Jensen, Græsted
Grethe og Chresten Karstensen, Haderslev	Anna og Axel Lauritzen, Lyngby
Lykke og J.E. Finderup Gadstrupparken 3, 4621 Gadstrup	Peter Møller Madsen Sjælør Boulevard 12,2.tv., København SV
Solveig Skjøtt, Værløse	H.C. Henriksen, Nøvlingparken 2, 9260 Gistrup
»Tårn 5 Kommando«	Anna Ø. og Alex Binneballe, Bakken 10, Nors, 7700 Thisted
Eva og Alfred Bertelsen	Edith og Freddy Haxvig, Hundested
Svend Biering Larsen Duevej 122, 4., 2000 Frederiksberg	Vi lever endnu, Emil fra BOPA

Tyskerpigerne

- Af Johs. Rasmussen, Vejle

Det er en interessant og tankevækkende bog, som den unge lektor Anette Warring ved RUC i Roskilde, her har skrevet: »Tyskerpiger. Under besættelse og retsopgør«. Jeg ved ikke, om den er tænkt som en doktorafhandling, men her er i hvert fald 260 siders gennemførte studier over emnet. For 298,- kr. fra Gyldendal.

Hun får set på emnet, om kvinder sommetider slipper sværere fra livet end vi mænd. Om dette med seksualiteten næsten anses som et stykke national ejendom. I hvert fald gik det allerede under besættelsen og også lige efter grueligt galt for mange kvinder, der havde haft et forhold til en tysk soldat. Undertiden blev de klippet skaldet, klædt nøgne og på anden vis ydmyget og forfulgt. Ikke alle kunne holde sig i skindet, men fik deres evt. had og frustrationer ud på en så billig og nærliggende måde, må man sige. Ubehageligt og fra min egen erindring fra tiden lige efter 5. maj og den nærmest-følgende tid, så må jeg også sige, at det tit var de sidste dages hellige, dem, der fik et armbind indenfor den sidste måneds tid af besættelsen, der ofte var værst med tyskerpigerne og lignende slags billig hævn.

Ligesom dem der kun husker besættelsen for, at »de dog aldrig havde manglet smørmærker«- eller højest havde haft hovedet langt inde i radioen for at høre Sverige eller England. Jeg har fundet at Vejle-aviserne den 10. maj 45 nævner, at »Den uorganiserede klipning af piger« - tager frihedsbevægelsen i Vejle afstand fra.

Ser også de sociale aspekter

Men, Anette Warring ser også på de sociale aspekter. Og på et stykke besættelsestidshistorie, som der hidtil ikke har haft megen opmærksomhed.

I Norge har Kari Helgesen 1990 skrevet en større afhandling om »tyskertøserne i en norsk provinsby«. Tidsskiftet »Kontrast« havde i 1986 et temanummer om norske tyskerpiger.

Nylig så jeg tilfældigvis, at den tyske kansler Willy Brandts mangeårige kone, Ruth Brandt, der jo er norskfødt, i 1950 skrev om »Tyskerbrudene«. de unge norske piger, som ofte fik det hårdt både ude og hjemme. Nogle af dem opdagede f.eks. at deres tyske kæreste allerede var gift hjemme i Tyskland.

Mange fik det hårdt, fordi de havnede i det kommunistiske Østtyskland. Og enkelte fik deres norske statsborgerskab tilbage.

Forresten ser man i februar i år i danske aviser, at Røde Kors får mindst en henvendelse om ugen fra danskere, som pludselig får mistanke om, at deres far var en tysk soldat i Danmark under besættelsen. Ofte opstår sagen, når en mor dør, og børnene gransker, hvad hun evt. har efterladt af dokumenter fra gammel tid.

40.000 - 50.000 tyskerpiger

En ting, som ofte gisnes på, er hvor mange danske kvinder der i de fem år havde et forhold til en tysk soldat. Man gætter på 40.000, måske 50.000. Og der fødtes, efter hvad man notorisk ved, mindst 5.500 børn med tyske fædre.

Professor Hal Koch og den norske fængselslæge og psykolog Johan Scharfenberg var efter 5. maj meget humane og undskyldende overfor begrebet »tyskerpigerne«. De fleste lå under for deres følelser og var ikke for intelligente.

Men lad os se på de fem typer, som Anette Warring opdeler disse piger i.

1) De prostituerede (hvoraf nogle vel også var til danske

mænd - og efter 5. maj til engelske og amerikanske).

2) Dem, der kun kendte en tysk soldat eller officer og håbede på mere end forlovelse, på ægteskab. De var som regel diskrete. Blev derfor også sjældent overfaldet. Nogle kom efter 5. maj til Tyskland og blev gift der. Men nogle soldater faldt jo ved fronten. Eller forholdet gik på anden vis i stykker.

3) Nogle tyskerpiger kendte flere tyske soldater. F.eks. i en venindegruppe, som færdedes på tyske restauranter. Disse piger gik åbenlyst til værks. Blev derfor også tit chikaneret. Men de var sjældent interesseret i politik.

4) Piger, som arbejdede for tyskerne. Her eller i Tyskland. Og også politisk gik ind for en tysk sejr.

5) Endelig de piger, som var såre bevidst protyske og nazistiske.

Kun de færreste tyskerpiger var stikkere. Efter besættelsen blev 400 danske kvinder dømt for angiveri eller 62 pct. af samtlige dømte 644 kvinder. Ud af måske 50.000 tyskerpiger, er det jo ikke noget stort tal.

Fra 5. maj til 13. maj '45 internerede modstandsbevægelsen 21.700 mænd og kvinder. Politikerne fralagde sig ansvaret, mens frihedsbevægelsen modsat sagde, at internering var bedre end en omgang »De lange knives nat«, som man f. eks havde set det i Grækenland eller Belgien. Over 12.000 af de 21.700 internerede blev løsladt igen uden politimæssig eller retslig behandling.

For resten lavede frihedsbevægelsen på Bornholm en særlig interneringslejr for kvinder. I Sønderjylland, hvor der var en del hjemmetyskere, blev ikke så mange piger klippet eller interneret. I alt blev efter krigen dømt 13.521 landsvigere. Heraf kun 644 kvinder. Man regner med 4 slags stikkere.

1) De hårhudede, meget professionelle,

2) Nogle, der pludselig blev grebet af pengebegær.

3) Snakkerne, som i tankeløs, for at prale eller være fortlroelige - bare snakkede løs.

4) De meget godtroende og autoritetstro, ofte naive.

Nogle var af værste skuffe

Så har vi stikkerne af værste skuffe. Fru Delbo blev likvideret. Jane Horney, dansk-svensk pige, blev likvideret på Øresund i januar 45, hvad der længe forargede svenskerne. De har til gengæld heller ikke været i krig i et par hundrede år. Og kunne ofte have svært ved at fatte dansk og norsk tankegang under besættelsen. En tredje, og ihvertfald ondartet stikker, var Grete Bertram, som flyttede til Sverige efter sin løsladelse.

Og endelig Anna Lund Lorentzen, som vistnok endnu lever et sted mellem Flensborg og Hamborg. Hun var født på at husmandssted i nærheden af Egtved. Et fattigt hjem med 7-8 børn. Hun var vist kun 17-18 år, da hun i Vejle blev gift med en Lund. Han var dengang ansat hos en marskandiser i Vissinggade, blev efter krigen tekstilarbejder. Er nu død og ville have været ca. 80 år. Han og Anna fik vist et par børn, men de blev ret hurtigt skilt.

Anna Lund var en tid servitrice, men - siger min hjemmelsmand - faktisk også luder.

Hun kom i lag med tyske kredse. I København blev hun kæreste med Jørgen Lorentzen, som blev en af besættelsesårenes værste Hipo-bande-ledere. Han var gift og havde et par børn, men blev skilt. Og da både han og Anna Lund efter besættelsen blev dødsdømte, giftede de sig. Anna Lund tiggede om en fuldbyrdelse af dommen, men justitsminister K.K. Steincke og kong Frederik ville ikke lade en kvinde henrette. Dommen omsattes til livsvarigt fængsel. I 1956 kom hun fri, blev udvist, og har siden boet i Nordtyskland. Nu er hun ivrig indenfor »Red Barnet« på tysk plan, og har bl.a. været i Vietnam.

Hendes skæbne har på sin vis været hård. Hun og andre fra Lorentzen-banden søgte efter 5. maj tilflugt i et sommerhus i Asserbo plantage i Nordsjælland. Her fandt frihedsbevægelsen dem den 9. maj.

Da Hipofolkene nægtede at komme ud, blev der skudt

BUCHENWALD KLUBBEN

Buchenwaldklubbens årlige ordinære generalforsamling

afholdes onsdag den 25. januar 1995 kl. 13.00 i politistation 3, Bellahøj.

Dagsorden ifølge vedtægterne.

Forslag, der ønskes behandlet, må være bestyrelsen i hænde senest 8 dage før generalforsamlingen.

I dagene 8. - 11. april 1995 vil der i Buchenwald m.m. blive afholdt forskellige arrangementer i anledning af 50-års dagen for fangernes befrielse af Buchenwaldlejren.

I den anledning er vi i samarbejde med 65-ferie påbegyndt arrangementen af en 6-dages busrejse til Buchenwald i dagene 7. - 12. april 1995.

Nærmere herom - program, pris m.m. vil blive bekendtgjort i PIGTRAADs februarnummer.

Med venlig hilsen
Bestyrelsen

Gensyn med Buchenwald 50 år efter

af James Stewart,
canadisk flyver.

Mindesmærket i Buchenwald er overvældende. Aldrig har jeg set et monument med en så stærk visuel virkning. Synet fyldte mig med ærefrygt. Klokketårnet med den imponerede skulptur foran, med udsynet over dalen og Weimar nedenfor. Den gigantiske trappe, der fører ned til Nationernes Gade. De massive steder for 18 nationer, der måtte lide under den nazistiske undertrykkelse. De tre gigantiske runde grave, hvor mængder af aske og ligrester er begravet. Derefter igen massive trapper op ad Ettersbergs skråning med de syv store stenrelieffer, der i billeder fremstiller umenneskelige grusomheder og nedværdigelser. Hvor trist, at et så udtrykfuldt minde om krigens og undertrykkelsens rædsler i så mange år skulle stå bag lukkede grænser.

Verdens frie nationer, især de nordamerikanske, forstod kun i ringe grad denne ned-

værdigelse og rædsel. De burde anderkende stedet som den enestående helligdom, det er, og gøre det til et valfartssted for alle fredssøgende mennesker, ikke mindst skolebørn, for at de kan se - forundres over og prøve at forstå - menneskets umenneskelighed mod mennesket.

Befrielsesdagen den 11. april 1945 burde nu 50 år efter indtage en ligeværdig plads ved siden af VE-dagen, den 8. maj, og VJ-dagen, den 15. august.

Hvordan kan man bedst beskrive sine følelser ved at vandre rundt på selve det gamle lejrområde? Selv om de fleste bygninger er væk, og selv om teltlejren og vor barak 58 i den ulyksalige »Kleinslager« nu er forsvundet i krat og budskads, vælder så mange minder frem .... snavset, nedværdigelsen, sulten, de døende, de latterlige appeller, bombninger den 24. august og gengældelsen den 9. september, da de 16 SOE-agenter (blandt dem vor egen canadiske landsmand Frank

på huset. Hun fik begge arme læderet, så den ene helt er amputeret væk. Hun er vred på Danmark og siger, at hun ikke fortryder sit liv dengang. Men det blev da til dødsdom, og hun blev i nogle af tidens aviser kaldt »Danmarks ondeste stikker«.

Forfatteren Erik Haaest talte med hende omkring 1975 (se hans bog fra 1977): »Udyr eller hvad?« Og deri nægter hun al skyld, siger, at hun bare var kæreste med Jørgen Lorentzen. Men man får ikke en dødsdom uden videre i Danmark.

Og jeg ved tilfældigvis, hvordan hun optrådte i april 45, da min bror Gustav, der

var anholdt af Lorentzenbanden, sad til forhør på Københavns Politigård. (Tyskerne havde jo ikke Shellhuset mere. Det var bombet af RAF). Da sad hun og skrev på maskine, og pludselig siger hun til de Lorentzen-folk, som afhørte min bror: - »Kan I ikke se, han fylder jer med løgn?« - Det medførte naturligvis straks en del ekstra øretæver.

Det var altså lidt om de direkte stikkere. Tilbage til Anette Warrings bog. Den er god at få forstand af. Hun har gravet et stort stof igennem. Har set mange arkiver, også flere steder rundt i Danmark.

Johs. Rasmussen

Europaparlamentet, Strasbourg. Villy Mørk Jensen, Dagmar M.J., Elise Drejer i samtale med Oskar Wiesflecker, Østrig, generalsekretær i FIR

Hvor galgen og krematoriet er urørt

I oktober måned blev der i EU i Strasbourg afholdt et seminar om racisme og forfølgelse af sigøjnere, flygtninge o.s.v.

Fra FIR var indbudt tidligere modstandsfolk fra hele Europa, og fra Danmark deltog 4. Repræsenteret var også Ungarn, Tyskland, Frankrig, Holland, Belgien, Tjekkiet, Rusland og Israel, ja hele Europa. Incl. ungdomsorganisationer fra forskellige lande var der ca. 300 deltagere.

Mødet var blevet bestemt på Korfu, hvor udenrigsministrene fra Europa søgte at finde fodslag omkring bekæmpelsen af Nazismen. Det var arrangeret af »Leyden Universitet« og »Anne Frankstiftelsen« Holland.

Mødet vedtog en resolu-

tion mod Racisme, Nynazisme og opfordrede til toleranc og sammenhold Europas lande imellem i kampen mod forfølgelse.

En af dagene besøgte man den berygtede Nacht und Nebel lejr syd for Strasbourg, hvor der bl.a var prominente norske fanger, samt russiske og naturligvis franske, som man ønskede skulle forsvinde sporløst.

Det var gribende at se denne udryddelseslejr og læse om, hvordan fangerne blev henrettet, og at ligene blev udleveret til Universitetet i Strasbourg til forsøg. I denne lejr står endnu galgen og krematoriet, som de var.

Villy Mørk Jensen
Sekretær f. FIR Danmark

Den canadiske flyver James Stewart talte foran klokketårnet i Buchenwald til canadiske, amerikanske og danske Buchenwaldkammerater, der deltog i busturen dertil i dagene efter den 19. september. Andetsteds i bladet gengives hans refleksioner over gensynet med lejren, 50 år efter fangenskabet.

Pickersgill) blev klynget op på kroene i kælderen under krematoriet, jeres - I danske politikammeraters - ankomst sidst i september. Indtryk-kerne hos hver af os kan næppe beskrives med ord.

Af en eller anden grund, som jeg næppe nogensinde vil fatte, blev vi overført til en almindelig krigsfangelej, Stalag Luft III, og det til trods for, at SS'erne stadig hævdede »Nicht Soldat, zivil«, og havde truet med, at den eneste vej ud af Buchenwald gik gennem krematorieskorstenen.

Jeg ved, at vi alle bærer på en følelse af skyld. For skønt vore trængsler og lidelser var pinefulde nok, havde vi været vidner til og havde efterladt så mange rædsler bag os, at det spørgsmål stadig vender tilbage: »Hvorfor mig?« Hvad havde vi gjort, eftersom vi

blev sparet og siden reddet? I modsætning til de fleste, der siger »Hvorfor mig?«, når der sker dem noget ondt, kan vi glæde os over et enestående fællesskab og kammeratskab, der får os til at sige »Hvorfor mig?«, når der sker os noget godt.

Og alligevel er jeg grebet af dyb sorg og skuffelse. Trods alt hvad der er sket, synes intet i denne verden at være ændret - rædslerne fortsætter rundt om os. Folk i vore frie samfund klager bestandig over deres livsvilkår. De værdsætter ikke det, de har, og tænker ikke på de millioner, som gav deres liv - mange under nedværdigende og grufulde omstændigheder - for at sikre den frihed, som vi nyder godt af i dag.

Det er naturligvis umuligt at overføre det enkelte menneskes erfaringer til andre mennesker. Jeg sørger stadig over mine mange venner og kammerater, der blev berøvet livet midt i deres bedste ungdomsår. Jeg ville ønske, at jeg kunne fortælle dem, hvor langt mere omfattende den frihed var, som de var med til at vinde, end den »frihed«, vi i vor naivitet havde forestillet os, vi kæmpede for. Hvor ville jeg gerne kunne forsikre dem, at deres offer ikke var forgæves, og at ofret virkelig havde en mening, langt større end vi havde forestillet os.

Hærskarernes herre!
Vær hos os, stå os bi,
at vi ikke skal glemme,
at vi ikke skal glemme!

ERHVERVSHÆMMEDE Sjællands afd.

Ønsker om at styrke sammenholdet, og hjælpe og støtte medlemmerne

Sjællandsafd. havde indkaldt til generalforsamling på Bernadottegården i Roskilde d. 22. oktober 1994. 150 deltog i mødet og i den efterfølgende jubilæumsbuffet.

Formanden, Mogens Henrik Nielsen, rettede en særlig velkomst til Anna-Lise Clausen og Søster Lærche fra Frihedsfonden samt til Karen Laursen og hendes børn.

MHN nævnte i sin beretning, at vi stadigværk har ca. 900 medlemmer og at han og bestyrelsens vigtigste arbejde i fremtiden vil være at styrke sammenholdet, at hjælpe og støtte medlemmerne. Der vil blive udsendt et referat af mødet samt en vejledning om vore rettigheder i henhold til erstatningsloven.

Generalforsamlingens højdepunkt var afsløringen af foreningens mindeplade. I anledningen af, at Sjællandsaf-

delingen bliver 25 år i december, havde bestyrelsen besluttet at donere en mindeplade, som blev anbragt ved fru Anna Andersens bolig i blok 3.

MHN overrakte en donation på 10.000 kr. til beboerforeningens formand, Robert Mangaard, som takkede på beboernes vegne.

Ved en lille højtidelighed ved Anna Andersens bolig omtalte formanden foreningens arbejde og især den store indsats som foreningens mangeårige formand, Ove Laursen, havde udført. Han kendte alle medlemmer, han holdt af dem, og de holdt af ham, både for hans store hjælpsomhed, men lige så meget for hans venlighed og omsorg. Herefter afslørede Karen Laursen mindepladen og det indrammede skrift, hvorefter Bernadottegården var vært ved et lille glas.

Foreningen vil gerne takke Bernadottegårdens beboere og personale for deres medvirken til, at denne dag blev så vellykket.

MHN

Afstemning i Roskilde

Den 10. november afholdt »Sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940-45« ekstraordinært repræsentantskabsmøde. Det eneste punkt på dagsordenen var et overenskomtsforslag fremsat af Roskilde kommune. Et vigtigt punkt i den nye overenskomst er, at der nu er skabt mulighed for at gamle fanger kan få tildelt en ældrebolig i den nærliggende Bernadottepark. På den måde kan man få sin ægtefælle med, da boligerne er på 2 eller 3 værelser.

Afstemningen endte med 39 stemmer for og 13 stemmer imod. Bernadottegården vil således indgå i den integrerede ordning fra 1. marts 1995.

På Bernadottegården håber vi nu, at der vil blive fred og ro om vort arbejde til gavn for beboere og personale.

M. H. Nielsen
formand for bestyrelsen

Det er en viljesag at have det rart med hinanden

(Marlie Wærum, mor til Edith Guillaume, i generations-dialog i Politiken).

En del af demonstranterne - med vore 4 faner i spidsen neden for Thies Christophersens hus, Molevej 12 i Kollund

Fyn i protest mod nazisterne på dansk jord

Værdig dansk protest i vort grænseland den 19. oktober 1994

Odense afdelingen af De Erhvervshæmmede fra Frihedskampen, havde indbudt til denne demonstration i Kollund mod nazismen og specielt Thies Christophersen og hans forlag »Nordwind«.

Vi var ca. 100 gamle mod-

standsfolk, KZ-fanger og krigssejlere fra Fyn, Esbjerg, Aarhus, Sydøstjysk afdeling og mange fra Sønderjylland. Beboere fra Kværs og Kollund var også mødt op, så vi var ca. 150, der fra den af politiet anviste parkeringsplads

gik i procession med vore faner i spidsen ned mod Molevej 12 - Thies Christophersens hus.

Vi var endog meget velkomne i Kollund

Her bød beboerformanden fra Kollund os velkommen. I

hans lille tale fik vi indtryk af, at vi var - endog meget velkomne. Foran huset holdt Kaj Christensen en tale. (Se andet steds i bladet). Der var mange fotografer og journalister. Nævnes kan aviserne: Der Nordschleswiger, Jyske Vestkysten, Flensborg Avis og BT. Enkelte af os blev interviewet af Danmarks Radio, Radio Syd, lige som der også var TV til stede.

En journalist fortalte i interviewet, at det var den mest værdige demonstration, der havde været i Kollund.

Efter talen, sang vi »Det haver så nyligen regnet«, hvorefter vi gik tilbage til busserne, og herfra kørte vi til den mindsten, der er opstillet for 6 Kollund-borgere, der mistede livet i kampen mod nazisterne. Her nedlagde Emmy Eskildsen, Odense en buket, hvorefter vor formand for Odense afdelingen, Alice Kofoed holdt en mindetale. (se andet steds i bladet). Vi sang Kæmp for alt.....

Med politiet i spidsen kørte vi nu op til en anden nazists hus - Krog Petersen, hvor vi opstillede vore faner ude på fortovet. Vi sang her: Frihedssangen.

Vi ønsker hermed at takke beboerformanden Svend Erik Lassen og det stedlige politi for en godt guidet demonstration.

kc

NEUENGAMME

Vedr. mindeturen 20. april 1995

Da vi allerede nu har mange forhåndstilmeldinger, har vi ændret antallet af deltagere fra 50 til 70.

Det er nu lykkedes os, også at få Jyllandskorpset repræsenteret med en af De Hvide busser fra dengang.

Kammeratskabsaftenen på den moderne Roskilde højskole, bliver en rigtig festaften med flere overraskelser.

Det bliver biskoppen over Roskilde stift, Bertil Wiberg, der holder andagten i Helligåndskirken og overborgmester Kramer Mikkelsen, der

taler ved flammen for vore ukendte kammerater. - Minna Hess Thaysens dejlige piger synger for os, hjemmevernens musikkorps fra region VI spiller.

Prisen for hele dette arrangement bliver ca. kr. 1500.- max. 1800.- alt incl., da vi har modtaget pæne tilskud fra adskillige sponsorer. Se iøvrigt vort program i Pigtraad nr.5.

Vil I med på denne mindetur, så må I omgående tilmelde jer (uforbindende).

Søs og Helge

Protest mod nazistisk propaganda udgået fra Danmark.

Vi - De Erhvervshæmmede fra Frihedskampen 1940-45 - som består af modstandsfolk, KZ-fanger og krigssejlere, vil med denne demonstration - sammen med borgerne i Kollund, og evt. andre, gerne medvirke til at sætte fokus på den SKÆNDELSE, der er overgået DANMARKS navn i store dele af verden.

Nazister, som her med basis i en dansk landsby gennem lang tid - for lang tid - har trykt og distribueret gennem forlaget Nordwird disse hæslige tidsskrifter som Die Bauernschaft, Sørunder Rundschau og andre i kraft af vore liberale love, vi har her til lands, og udsendt disse skrifter til andre lande, hvor de er ulovlige

at trykke, og med PRINTED IN DENMARK.

Disse nazister må ud!

Efter den borgerlige modstand lykkedes det at rense KVÆRS for ukrudtet. Nu er turen så kommet til Kollund. Og hvem er det så, vi vil have ud af vort land? Det er først og fremmest Thies Christophersen.

Han er ikke nogen hvem som helst. Han er kendt i det internationale nazinet. Han er en vigtig brik i et verdensomspændende nets forsøg på at genskabe nazismen ved det, han kalder revision af historien.

Husk hans indsats i Auschwitz - Løgnen. Denne modbydelige bog. Thies C. har også i nogle år været vært ved 1/2 årlige møder, hvor han og hans tankefæller har oplært nye generationer i nazismens forfærdelige ideologi.

Nævnes her må »gæster« som Christien Worch, Gerhards Lauck og danskere som Hans Christien Krogh Petersen, Riis-Knudsen og ikke mindst amerikaneren Gary Luck, der udtalte den 4. juli 1990: Ikke een jøde vil overleve, når nazisterne igen får magten.

Det er disse mennesker - eller rettere umennesker - vi ikke vil tillade at besudle Danmarks navn. Hverken her eller i udlandet.

Vi, der var ofre for nazismen i KZ-lejre, på søen eller i modstandsbevægelse og som står her idag - vil heller ikke undlade »at gribe i egen barm«. Ikke undlade at opfordre de valgte politikere til -

inden for grundlovens rammer - at gribe til de midler, der er nødvendige for at få Thies C. og evt andre nazister udvist.

Thies C. kan så få den velfortjente straf, har er idømt i sit fædreland.

Kære folketingsmænd/kvinder.

Jeg hørte med forfærdelse i TV 3 for ca. 3 uger siden landdagsmand Carl Otto Mejer udtale, at der i 1993 i Tyskland var flere mord og mordbrande end i 1932 - altså året før Adolf Hitler kom til magten.

Dengang i 1932 var vore politikere åbenbart helt ude af stand til at øjne faren ved dette modbydelige diktators opståen - der endte med 40 mil. ofre, heraf mere end 6 mil. jøder.

Kære folkevalgte, vi der på vor krop mærkede de fem forbandede år, vil ikke igen acceptere, at I i naivitetsens navn svigter, så nazisme og racisme igen får magten.

Der er blevet røre om nazismen. Det er også nødvendigt! Men tak først og fremmest borgerne i KVÆRS og KOLLUND, der har brugt deres DEMOKRATISKE ret til at »sige fra«.

Det er ikke vore myndigheder, der indtil nu skal takkes.

Vi siger tak, fordi vi måtte komme og hjælpe lidt til og håber, det må lykkes at rense vort land for udenlandske nazister.

TAK

kc

Ved mindestenen for de seks Kollund-borgere, der mistede livet i kampen mod besættelsesmagten, ses Alice Kofoed og beboerformand Svend Erik Lassen, Kollund

Taget af en af de chauffører, der hentede gendarmene. Da gendarmene forlod Neuengamme. (Foto: Otto Jensen)

Tale ved mindesmærket i Kollund den 19. oktober 1994.

Denne sten er rejst som et evigt minde om nogle gode danske mænd, som gav deres liv for det fædreland, som de elskede så højt. De gav også livet i bytte, for at vi efterkommere kunne bevare den ytringsfrihed, som vi sætter så højt, og for at vi igen kunne blive herre i eget hus.

Nazisterne mente jo, at de var bedre til at administrere Danmark - vi skulle bare være marionetter - og adlyde blindt de ordrer, der kom fra Berlin.

Nazisterne brugte metoder, som næsten er ubeskrivelige, det var et rædselsregime, som ikke tog hensyn til det enkelte individ, og for at gennemtvinge deres ideer tog de vold og terror i brug af hidtil uset størrelse.

De gamle modstandsfolk og KZ-fanger kæmpede for at blive fri for det rædselsregime, med stor fare for dem selv. De vidste hvad indsatsen var. LIVET. Helte kan man nok ikke kalde dem, jeg tror de ville betakke sig for den titel. Det var mennesker af kød og blod, de kendte angsten og nerverne når de drog ud på de ekspeditioner, der bød tyskerne imod.

De, der blev deporterede, kendte til KZ-lejrens gru, de kendte gaskamrene og skorstenen, som sendte sin kvælende, tykke røg i luften. Kun »RØDE KORS«' indsats med fødevarer pakker forhindrede, at mange flere blev ofre.

Men - vi mistede mange danskere - for mange - men man lovede hinanden: Aldrig mere må det ske! Nu er der minsandten nogle, som påstår, at gaskamre og KZ-lejre er løgn, men her står de levende beviser for, at det var den skinbarlige sandhed.

Nazismen må igen bekæmpes, den skal ikke have fodfæste i Danmark, derfor følte vi os forpligtet til at hjælpe vore landsmænd i SYD for det er ikke deres sag alene. Syd-Danmark havde også deres ofre, stenen her minder os om det.

Lad os mindes dem og bøjede vore hoveder i taknemmelighed og respekt for deres indsats.

Ære være deres minde.

Juleaften i Mindelunden i Ryvangen

Landsforeningen Gestapofangerne afholder en højtidelighed i Mindelunden juleaften 1994.

Højtideligheden begynder kl. 16.00 og slutter ca. kl. 16.30.

Årets juletaler bliver fr. Anna-Lise Clausen, kontorchef i Frihedsfonden.

Programmet ser således ud.

- Kl. 16.00: Hjemmeværnet trækker op langs gravene og Mindemuren
Kl. 16.05: Med fakler tænder Hjemmeværnet lysene på gravene
Kl. 16.07: Spejderne lægger blomster på gravene
Kl. 16.09: Axel Lauritzen byder velkommen til højtideligheden
Kl. 16.11: Studentsangerne synger. »Alle træer står så stille«
Kl. 16.14: Kontorchef for Frihedsfonden, Anna-Lise Clausen holder juletalet.
Kl. 16.19: En spejderpige beder »Fader vor«. Herefter kranesedlægnings.
Kl. 16.26: Axel Lauritzen afslutter højtideligheden. Og alle synger sammen med Studentsangerne. »Altid frejdig«.

Smidstruphytten

Vi oplever nu den mørkeste tid på året, og sommeren synes langt borte. - Men tiden går som sagt hurtigere, end vi somme tider kan følge med, og længe varer det ikke, før vi ser de første krokus og erantis spire frem.

Så nu er sommeren snart over os, og hvor skal vi holde ferie? »Det skal vi da i Smidstrup,« tænker mange, »hvor ellers?« Jamen, det er da også godt, hvis du nu i tide havde sendt en skriftlig ansøgning, medens tid var - I år kan vi nemlig overraske vore feriegæster med flere nye anskaffelser og fornyelser både ude og inde. Snart den rene luksus er der flere, der siger. - Men vil du selv opleve herlighed, så fat pennen nu, så du måske kan komme i betragtning til et ophold, for der er

stor efterspørgsel efter det dejlige hus, der jo ligger tæt på strand, restaurant, forretningen m.v. samt en skøn omegn.

For at komme i betragtning skal du have været indsat i danske eller tyske fængsler eller KZ-lejre som følge af aktiv indsats i modstandskampen under besættelsen, og være registreret i Frihedsfonden-Sikringsstyrelsen.

Hvis du ikke tidligere har lånt huset, bedes du oplyse om ovenstående samt om evt. medlemskab af en fangeforening, der er tilknyttet Sammenslutningen af danske fanger fra 1940-45.

Ansøgning med oplysninger bedes sendt til: Solvejg Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Værløse, senest den 15. januar 1995.

Besøg på »Klitgården« og på »Bernadottegården«

I dagen 13.-16. oktober arrangerede »Gestapofangerne« Århus afd. et ophold og en sammenkomst på »Klitgården« i Bønnerup, hvor 31 mødte op.

I det bedst tænkelige efterårsvejr og i naturskønt område, blev det dage, som sent vil blive glemt, ture gennem skov, mark og ved strand, gav herlige oplevelser. Om aftenen blev der vist film bl.a. fra »Hvidsten«, og der blev spillet »Banko«.

En af dagene var der bustur til »Bernadottegården« i Hadsund. Under kørslen fortalte chaufføren om egnens historie på en beundringsværdig måde.

På »Bernadottegården«, der er beliggende i meget naturskønne omgivelser, blev vi hjertelig modtaget af lederen og Per Madsen, en af vore

kammerater fra besættelsestiden, der sammen med sin søde kone, nu bor i en af plejehjemmets beskyttede boliger. Han gav under den gode og hyggelige frokost en grundig redegørelse, der oplyste om »Bernadottegårdens« opståen og funktion, godt suppleret af vores formand.

Ved den efterfølgende rundvisning og privatbesøg i de hyggelige og særdeles handicapvenlige boliger, blev man helt blød om hjertet ved at erfare, hvor godt og hensigtsmæssigt det er indrettet og fungerer, og man takker uvilkårligt inderst inde for, at i hverfald nogle af vore kammerater, der under krigen kom ud for så meget ondt, her kan få et godt og kærligt »otium«, i trygge omgivelser, med den hjælp og forståelse, der er nødvendig. Som første-

gangsbesøgende gjorde det et dybt indtryk.

På tilbagevejen til »Klitgården«, blev der gjort holdt ved mindelunden for »Hvidstengruppen«. Deres skæbne er med til at styrke vores sammenhold i resten af vores tilværelse. Turen sluttede i luende aftenrøde med rådyr på marken og kronvildt i skovbrynet.

Efter god middag, kammeratligt samvær, sang m.m. syntes de gode dage alt for hurtig forbi. Med en tak for denne gang og på gensyn, lød til alle sider ved afskeden søndag middag.

Tusind tak til forening og bestyrelse, for det store arbejde med tilrettelæggelse og alt, hvad dertil hører.

Tak for nogle gode dage.

Hans S. Bruun
(Frøslev)

Pilgrimsturen til Tyskland september 1994

Den 10. september 1994 startede pilgrimsturen fra Immerkær med opsamling via Sjelør Station over Fyn - Fredericia til første pause med fællesspisning i Kruså, hvor Hans Chr. Rasmussen fra Christiansfeldt tog imod os og efter spising kørte foran til Ladelund.

Her blev den første krans nedlagt af Otto Jensen fra Ålborg, og Hans Chr. talte om den nu nedlagte lejr, hvor en udekommendo fra KZ-Neuengamme havde arbejdet.

Ladelund blev oprettet 1. nov. 1944, og i de 6 uger der gik, indtil lejren blev ophævet, omkom 300 af ialt 2.000 indsatte. Der er nu indviet en udstillingsbygning i forbindelse med Ladelund kirke. Også her fortalte Hans Chr. dybt grebet om det, der var sket i Ladelund.

Frede Briksbøll nedlagde krans på kirkegården, hvor der er indrettet et stort fælles gravsted for de omkomne i Ladelund.

Mindetale for ofrene i Hafkrug

Søndag, den 11. september var der om formiddagen besøg og kransenedlæggelse i Hafkrug ved den første minde- og gravplads for ofrene fra 3 store skibe, Deutschland - Thielbeck og Kap Arkona.

Skibene var sejlet ud i Neustätter-bugten den 3. maj 1944 og kastede anker 500 m. fra hinanden. Der var ialt 11.700 fanger ombord.

*- Jeg tror, man er et umodent menneske, hvis man mener, man kan slippe gennem tilværelsen uden at træffe ubehagelige beslutninger.
(Jørgen Flindt Pedersen, TV 2-direktør, til Politiken)*

Kl. 14.00 dukkede engelske bombeflyvere op, der troede, at det var tyske krigsskibe, som flygtede. De bombede skibene, og ved denne katastrofale fejltagelse omkom på mindre end 2 timer 10.724 fanger.

Helge holdt en mindetale for disse uskyldige ofre, Alfred Frandsen nedlagde en krans.

Vi holdt spising og pause på rasteplads Neustätter Bugt. Derefter en flot sejltur på de 5 søer ved Plön, hvor vi alle nød det gode vejr og kaffen.

Mandag den 12. september var der tidlig morgenmad, og derefter afgang mod Celle, hvor der var rundtur, og man lyttede til klokkespillet.

Danmarks Radio TV 1-Båndværkstedet var kommet til stede med en meget aktivt arbejdende team på 4 mand, Joan, Katrine, Finn og Birger. De filmede, talte med os og fulgte os over alt de følgende dage, fra morgenkaffen til sen aften.

Fra Grünwald blev der kørt til Hannover-Stöcken med et lille ophold ved batteri- og elementfabrikken Warta.

De arbejder på at få alle sandheder frem

Ved mindesmærket, der var blevet indviet i maj 1987 i samarbejde med en gruppe mennesker i Hannover, der arbejder på at få alle sandheder frem om de 6-7 KZ-lejre, der havde været omkring Hannover, nedlagde Arnold Jensen krans, og talte om sine oplevelser som fange og tvangsarbejder på fabrikken, der dengang hed AFA.

De var fyre danskere, der den 19. oktober 1944 blev sendt dertil fra Neuengamme, og de arbejdede der hele vinteren '44-45.

6 af danskerne døde her på grund af det hårde arbejde, dårlig ernæring, og de usle

forhold, de levede under. Han glemmer heller ikke familien Quandt, der ejede fabrikken dengang, og som også ejer den idag - een af Tysklands rigeste familier.

Pengene til mindesmærket og til indretning af pladsen er hovedsagelig kommet fra staden Hannover. Arnold nedlagde kransen med ordene »Vi vil mindes og ære alle vor døde kammerater.«

Højtideligheden havde ikke været annonceret, da man frygtede nynazistiske demonstrationer.

Det blev en lang dag, hvor afslutningen på dagen var aftenmad kl. 22.00 på hotellet, og vi havde haft en god, lang og interessant dag.

På mordstedet hvor 20 børn blev aflivet.

Tirsdag den 13. september. Afgang fra Hamborg, hvor Ruth og Herbert Schemmel stødte til os, viste den videre vej frem til Bullenhuserdamm, hvor der den 20.-21. april '44 blev myrdet 20 børn, efter at de havde gennemgået smertelige medicinske forsøg.

Henrettelsen skete ved hængning, og da barnets vægt ikke i sig selv var nok til aflivning, tog en sadistisk SS-soldat omkring, og trak til.

Herbert Schemmel fortalte gribende og meget følsomt om en af disse særligt onde nazi-metoder. Børnene var blevet begravet i en tilstødende have bag ved skolen, hvor Hans Sørensen nedlagde krans.

Derefter kørte vi til Neuengamme, hvor første stop var krematoriepladsen.

Helge talte om dette sted, der for ham var det helligste sted, bl.a. fordi hans arbejdsplads dengang, »Metalwerke«, stadig ligger bag krematoriepladsen. Helge gengav med dyb følelse et digt, skrevet over muselmanden og appellerne. Leo Hansen nedlagde krans, her hvor hans far i 1994 var blevet kremeret.

Ved de fælles urnepladser op mod hovedmonumentet, blev der lagt 2 kranser ved den danske sten. Den ene fra de efterladte enker, v/ Viola Slotte, og den anden fra foreningen af Niels Gravengård.

Helge talte ved hovedmonumentet, bl.a. om den frihed, de kæmpede for, og som de unge idag skal være med til at skabe respekt om.

Fortalte videre om et askebjerg, der lå her dengang, 3 m. højt og 20 m. langt, om lejrkommendant Thumann, der gav ordre til indsamling af knogler, der skulle vaskes og knuses. - De blev så flotte på hans havegang!

Den 20. april '45 blev en dag, der bliver tænkt tilbage på med taknemmelighed. - Befrielsen fra lejren i de hvide busser fra Dansk Røde Kors, som takket være Folke Bernadotte reddede 4.226 fanger - en bedrift uden lige. Hans Knabe nedlagde kransen.

Ved samtlige kransenedlæggelser blev der sunget »Altid frejdig når du går«.

Frokost på Raststätte Stillhorn, og derefter tilbage til hotel Seeblick, ved Neumünster. Det var vort faste tilholdssted, et godt spise- og sovested.

Ved en kammeratskabsaften samme aften i en meget hyggelig stemning, løftede Helge sløret for planerne i anledning af 50 året for befrielsen fra Neuengamme.

Et ret så stort og spændende arrangement i dagene 19. april - 23. april 1995.

Leo Hansen sagde tak til alle for en velgennemført pilgrimstur, der igen blev gennemført med stor værdighed.

Carl Heisel roste bestyrelsen for en veltillægt pilgrimstur, og takkede på egne og selskabets vegne.

Hjemrejsen foregik over Fåborg-Gelting, med en flot frokost ombord. - Tak for det.

På pilgrimsturen deltog 37 personer plus 4 gæster fra Danmarks Radio.

Leo Hansen

En halv undskyldning

I dette blads Juni-nummer, på side 56, er der et referat af »Neuengamme-Foreningens« generalforsamling den 19. april i år, og her en længe ventet berigtigelse af en fejltagtig opfattelse af en korrespondance mellem foreningen og mig. Efter et par års tøven meddeler foreningen omsider, at den beklager en uheldig afstemning på generalforsamlingen 1992 (!), og at man gir Ruge en uforbeholden undskyldning.

Det er jeg naturligvis glad for, men foreningen koblede i sin tid en helt anden sag sammen med min, en sag om hvilken man »vildledte medlemmerne« lige så stærkt, som man havde vildledt dem om min korrespondance.

En undskyldning til mig må også gælde Georg Schlätzer. Også i korrespondancen med ham har foreningen læst skævt. Jeg foretrækker derfor at se undskyldningen til mig som også gældende for Georg Schlätzer.

I et netop modtaget brev fra Foreningens formand får jeg nu at vide, at en undskyldning ikke kan gives Georg Schlätzer, fordi han ikke mere er medlem af foreningen. Iøvrigt skal jeg ikke optræde som selvbestaltet barnepige for Georg.

Jeg har naturligvis drøftet hele denne for foreningslovgivningen interessante sag med min advokat, som gerne ville have overtaget drøftelserne, hvis ikke den ovennævnte berigtigelse var blevet fremsat. Det ville være fristende at bede ham køre videre med drøftelserne, men det har Schlätzer, som ikke har sat sig imod min barnepigestilling, ikke lyst til. Nu har jeg fået min berigtigelse, og den må naturligvis også gælde for det tidligere medlems vedkommende, mener han.

Formanden skriver iøvrigt, at jeg er velkommen til, at foreningens advokat og min advokat drøfter problemerne, idet »vi så kan få lejlighed til at afkræve dig en skriftlig undskyldning for de, i flere breve fremsatte, uartige og ærekrænkende beskyldninger, der er aldeles ubegrundede, mod hele bestyrelsen.«

Bortset fra det ærekræn-

kende overfor det danske sprog i formandens ytring, så har jeg i to breve den 18. december sidste år og den 3. januar i år bedt formanden gennemgå de papirer som lå til grund for den famøse Beretningsudtalelse i 1992.

Jeg prøvede på at få formanden til at finde ud af, hvordan de så fatale fejlslutninger fandt sted. Jeg ville gerne finde en »fredelig« forklaring, som kunne undskylde bestyrelsens mærkelige blindhed. Det for bestyrelsen og formanden krænkende kan måske være, at jeg, utroligt vittigt, prøvede at indordne bestyrelsens opførsel under »forbrydelse eller dumhed«. Da jeg ikke var uvenner med foreningen dengang, kunne jeg ikke tro, at det var en speciel snedighed fra foreningens side, altså »intriger«.

Ordet »dumhed« dækker naturligvis i dette tilfælde over den almindelige aldersbetingede mulighed for at fejllæse, overse, misforstå. Jeg vil stadig mene, at hele denne, for to gamle medlemmer af foreningen så »ærekrænkende« behandling, oprindeligt ikke skyldes ond vilje, men klodsethed. Er det ærekrænkende at betragte bestyrelsen som havende været »klodset« i et tilfælde, hvor man efter 2½ års tøven omsider vedtager at give en »uforbeholden undskyldning«, og »beklager den uheldige afstemning?«. Samt at formanden skriver i brevet fra forleden, at han »naturligvis fremførte bestyrelsens undskyldning.« Jamen havde han gjort det uden de efter hans opfattelse »ærekrænkende« beskyldninger?

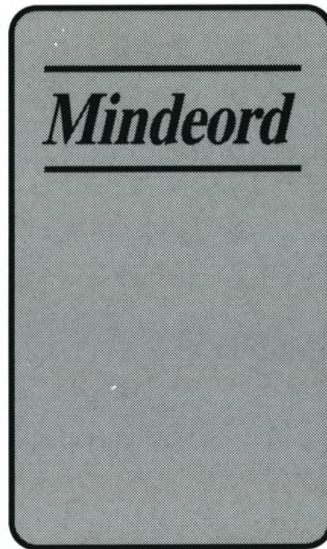
Med ulyst blir jeg nødt til at bede om at få dette indlæg bragt i bladet. Idet jeg konstaterer, at undskyldningen til mig »naturligvis« også må gælde Georg Schlätzer, og med manglende interesse i at undskylde eventuelle ubehagelige udsagn i to breve til foreningens bestyrelse, har jeg udmeldt mig af foreningen, som jeg lørdag den 26. maj 1962 var med til at stifte, og i hvis første bestyrelse jeg den 2. december 1962 blev indvalgt.

Morten Ruge

Digtet »APPEL«!

Det var glædeligt at erfare, at mit digt i september i år blev læst op i Neuengamme af Neuengammeforeningens formand. Ganske vist uden at jeg blev nævnt. Men rigtig, at det ikke er af ny dato: Det blev skrevet få dage efter Befrielsen, da jeg måtte på Militærhospitalet fra vagttjeneste på Slotsholmen. Kommet så vidt, kunne foreningen så ikke også få givet mig den forventede undskyldning, jvnf. Morten Ruge?

Ng. 68.409
Schlätzer

Justesen og Foldager, to fra Versen

Der er nu 20 levende tilbage fra Versen, af de omkring 130, som ankom til lejren den 16. november 1944 ved middagstid.

Den 16. april i år døde Jens Halkjær Justesen, arbejdsmand, fisker og matros fra Hadsund. Han døde i Randers, ganske nær 80 år. De fleste af hans midtjyske fangekammerater er forlængst døde, så han har nok længe ikke haft forbindelse med tidligere Versen-kammerater. For mig var det en overraskelse at han levede så længe; efter at de gamle fra Silkeborg og vestover var døde, troede jeg ikke, at der var flere jyder tilbage.

Justesen var i Versen en stilfærdig slider som ikke gjorde sig bemærket ved an-

det end sin rolige og indædte overlevelsesvilje. Jeg ved ikke, hvordan han har klaret alle årene siden da, men kan håbe, at han har haft et tåleligt liv alle disse år.

Den 12. marts døde Reinold Foldager i Helsingør. Han blev i sin tid arresteret i København, under et møde hos Kaptajn Nellesen. I København levede han illegalt efter at være blevet eftersøgt i Gedser, hvor han gjorde tjeneste. Før det havde han været i Aalborg som toldelev, her boede han på pensionat med Ole Georg Lauge Olsen, som han senere mødte i Vestre Fængsel og derefter i Neuengamme. I Versen blev han rigtig syg kort før vor tilbagerejse til Neuengamme, hans lunger brød sammen og han måtte på den anden store sygetransport til Sverige den 11.-12. april 1945 med lazarettog.

Han overlevede, men med et »krakeleret helbred«, som han selv kaldte det. Med indædt energi forsøgte han at passe sit arbejde, og steg langsomt i graderne til overtoldkontrollør i Helsingør, hvor han fik et smukt hjem og indrettede sig med en slags sygearbejdsstue, hvor han kunne passe sine våbenhistoriske studier og ty til den altid parate seng.

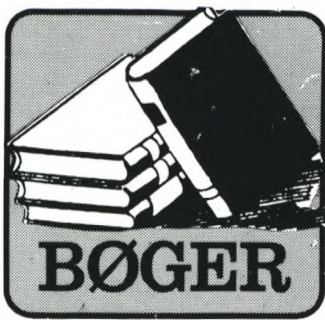
Hans lungelidelser var den klassiske basis for et ikke mindre klassisk KZ-syndrom, som plagede ham dag og nat i mange år. Med den ene lunge ude af funktion og den anden stadig truet af væskefyldning burde han leve mere stilfærdigt end han havde lyst til og gjorde.

Han var instruktør for en gruppe spejdere, og han stillede sig beredvilligt til rådighed for udspørgning om Versen. I Neuengamme delte han og jeg køje nogen tid, fordi vi begge var af liden statur, og derfor havde store fordele ved at bo sammen. I Versen stødte vi af og til på hinanden under arbejdet, både dengang og nu kom jeg til at sætte hans noget bedske humor og hans stilfærdige varme og charme meget højt.

Justesen og Foldager i år, - der er med sorg, man må tage afsked med et par gode Versen-kammerater.

Morten Ruge

»September-skygger«

Hanne Bergholdt Jensen:

157 sider, 148.- kr.

Forlaget »Tommeliden«, Måre Byvej 30, Måre, 5853 Ørbæk.

Den 19. september 1994 udkom ovennævnte bog.

En velskrevet bog, hvis 3 hovedpersoner er tre af de deporterede politifolk, og desuden beskriver den de pårørendes forhold under deportationen, hvilket ikke er almindeligt i den tidligere udkomne litteratur, omhandlende politiets deportation.

Af de 3 politifolk, er den ene ungarer, mens de 2 andre har hustru og henholdsvis 1 barn og 2 børn, hvoraf sidstnævnte yderligere får et barn under deportationen, idet hun var gravid den 19. september 1944 ved tyskernes angreb på det danske politi.

Bogen beskriver de 3 kammeraters kamp for at overleve, trods sygdom, sult og nød, og det lykkes dem at holde sammen indtil jul/nytår, da de 2 af dem bliver sendt på udekommmando fra Mühlberg til en flyvemaskinefabrik i Wittenberg. De 2 forsøgte at få den tredje med på udekommmando samme sted, men det lykkedes ikke. Han var syg ved deres afrejse fra Mühlberg, og han afgik ved døden, mens de var i Wittenberg. Det var i øvrigt ham, der havde 3 børn - tvillingedrenge og en nyfødt datter, som han aldrig fik set.

Bogen beskriver grundigt, hvorledes datteren blev født og moderens adfærd såvel før som efter fødslen, samt hendes reaktion, da hun får underretning fra myndighederne herhjemme om mandens død.

Den anden af hustruerne havde en datter og søgte at kæmpe sig gennem vanskelighederne herhjemme sammen

med datteren. Dels opholdt de sig i deres lejlighed, og dels hos morforældrene. Moderns nerver kneb det med at styre, hvilket medførte nogle skænderier med mormoderen, og de var årsag til, at moder og datter flyttede hjem til lejligheden for dog ret hurtigt at vende tilbage til morforældrene.

Navnene på bogens personer er formentlig opdigtede, og forfatteren kan være identisk med datteren fra sidstnævnte beskrivelse, og i bogen hedder hun Kirsten.

Det fremgår klart af bogen, at de pårørende herhjemme ikke led fysisk nød, og økonomisk gik det også, idet man fik de deporteredes løn udbetalt, men i mange tilfælde var deres psykiske lidelser ikke mindre end de deporteredes. Bogen beskriver en væsentlig side af besættelsestidens historie og kan varmt anbefales.

Georg Andersen.

En af de store journalister

Gerhard Eriksen:

Nic. Blædel. - biografi

233 sider. 198.- kr.

Forlaget Spektrum

Den jyske journalist og historiker Gerhardt Eriksen er mester for denne bog. En fin og dybtloddende biografi af redaktør, forfatter og cand. theol. Nicolai Blædel, som levede 1885 - 1943. Ja, han var oprindelig teolog, så lærer på det fattige Nørrebro i København. Og derpå til sin hovedgerning, at være udenrigspolitisk korrespondent og kommentator i først Dagens Nyheder, så på Berlingske Tidende. Tillige kendt for sine månedlige udenrigspolitiske oversigter i Danmarks Radio.

Tidligt blev han en torn i øjet på nazisterne. Ja, Goebbels og Göring klagede ligefrem over ham til den danske regering. I det skjulte begyndte tidligt en slags censur i Danmark. Regeringen Stauning-Munch bøjede af. Blædel fik ligefrem indrejseforbud i Tyskland. Ja, blev også en tid sendt på tvungen orlov af sin avis. På direkte tysk forlangende.

Han advarede mod nedrustning. Talte for døde øren, når lige undtages de konservative. Selv Venstre ville dengang være med til at skære ned på de militære driftsbudgetter. Han så tidligt den nazistiske fare og alle de hæsligheder som fulgte med denne afart af en politisk, næsten religiøs afgudsdyrkelse af en »Fører« og al hans krigslydelighed.

Han medvirkede også en del i det illegale blad »De Frie Danske«, men fandt undertiden tonen lidt Ekstra-bladsagtig, så januar 1943 startede han som redaktør af sit eget illegale blad »Danske Tidende«. Efter hans død sluttede det med Ole Bjørn Kraft og Hans Hedtoft som redaktører, naturligvis også illegalt.

Hans død 1. december 1943 blev naturligvis nævnt i danske blade, men lidt forsigtigt og tamt. I London nævntes han med ære i bladet The Times og i BBCs radioudsendelser. En af Blædels sønner, Leif Blædel, mener, at den bedste nekrolog måske stod i Frits Clausens nazi-dagblad »Fædrelandet«. Her var tonen hadsk i omtalen af hans død. Hans liv og virke havde altså ramt på rette sted og rette tid, mener sønnen så rigtigt...

Ja, vi skal måske også have med, at Blædel skrev den 627 sider lange bog »Forbrydelse og dumhed«, som kom efter befrielsen. Og igen i 1963. En gennemgang af al nazismens væsen, hvordan den opstod o.s.v.

Johs. Rasmussen

Hvis vi ikke havde gjort modstand

Gunnar Dyrberg:

»Ekspllosion i maj«. Roman.

260 sider. 268.- kr.

Holkenfeldts forlag.

Den 73-årige forfatter, tidligere kendt pressechef i Den danske Bank, og meget længere tilbage en kendt sabotør i »Holger Danske«, Gunnar Dyrberg, har skrevet en roman igen. Tidligere kom 6 bøger, næsten alle om Dan-

marks besættelse, fx. »Kom maj...« og »Sabotørskolen«.

Gunnar Dyrbergs ny roman hedder »Ekspllosion i maj«. Vi er i 1985, og det halve Danmark, dvs. Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm er en sovjetrussisk provins under navnet Danskaja S.S.R. Forfatteren forudsætter, at vi aldrig fik gjort tilstrækkelig modstand mod Hitler, mens tid var. Der kom altså ikke noget stort brud 29. august 43, da selve regeringen havde fået nok med al sin eftergivenhed. Vi var altså ikke blevet accepteret af de vest-allierede, så da Churchill og Stalin på et sent tidspunkt af krigen skulle dele Europa mellem sig, så tænkte ingen på lille Danmark. Der altså blev skåret midt over. - Med en Christian XI som regent i Vestdanmark. Og med hans mor, den kloge enkedronning Caroline Mathilde som hans gode støtte. I det russisk-besatte Øst-Danmark er den gamle ærkekommunist Børge Houmann, en hård statholder, generalsekretær.

Vi møder en pensioneret vognstyret Chr. Albertsen. Han har måttet sidde fem år i landsforvisning, som Solsjennitsyns »Gulag«, her må Bornholm holde for som Gulag eller Sibirien. Men lige hårdt. Hans kone Elvira holdt Enghaveplads ren, ja sammen med en hel »Brigade«. Datteren Vera har mistet sin mand, mens han var på et KGB-kursus i Moskva. Og Veras bror er en sand kommunist og kommer derfor helt til tops i systemet. Han er kommissær med sæde i den tidligere bankbygning, Holmens Kanan i København. Hans far dør i en fange-celle i kælderen, de tidligere bankbokse.

Sandelig, om ikke der er handling. Og stof til eftertanke. Vi så i sin tid, at Bornholm var befriet et helt år efter det øvrige Danmark. Bare ikke for sovjetrusserne... Sådan kunne det være gået det hele eller, som her, det halve Danmark. En rigtig Dyrberg, den bog..

Johs. Rasmussen

ADRESSE- LISTE

SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Fmd.: Jakob Jensen, Højager 12,
3230 Græsted. 42 29 19 41.
Skr.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500
Lille Værlose. 42 48 56 74.
Kass.: Bernth Johannesson, Jacobysallé 16,
2th., 1806 Frederiksberg C. 31 31 86 86.
Bestyrelse: Villy Karlsson, Helge Kierulff,
Hans Andersen, Else Drejer, Birgit Fischer-
mann, Villy Jensen, Peter Møller Madsen,
John Nielsen, Birgit Lærche og Lilian Olsen.

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Sløssevej 19, 4894
Øster Ulslev 53 86 55 59.
Kass.: Ernst Steen, Vendersgade 6, 1363
København K 33 12 85 95.
Sommer: Møststien 6, Vester Lyng, 4500 Ny-
købing S. 53 41 01 20.
Odense: Carl Aage Hansen, Kærmindevej
25, 5000 Odense. 66 12 71 99.
Århus: Fmd.: Knud Andreasen, Stenbjerg
Kirkevej 6, 7752 Snedsted. 97 93 83 11.
Kass./sekr.: Niels Vognsen, Stokrosevej 21,
8330 Beder, tlf. 86 93 61 38.
Aalborg: Fmd.: Chresten Stendahl, Rindda-
len 33, 9550 Mariager, tlf. 98 54 14 26.
Kass.: Henry Jensen, Østerled 44, 9370
Hals, tlf. 98 25 18 56.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: John Nielsen, Margrethevej 28, Ejby,
4070 Kirke Hyllinge. 42 40 50 87.
Kass.: Ernst Nielsen, Strandagervej 9, Mun-
kerup, 3250 Gilleleje. Giro 6 45 87 18. tlf. 49
71 86 59.

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Bernth Johannesson, Jacobys Allé 16,
2.th., 1806 Frederiksberg C. 31 31 86 86.
Kass.: Richard Tue Andersen, Randersvej
75, 8200 Århus N. 86 16 92 42.
Giro 5 43 27 23.

Omegnsafdelingen:

Fmd.: John Nielsen, Margrethevej 28, Ejby,
4070 Kirke Hyllinge, 42 40 50 87.
Kontoret: Kongevejen 252, 3.sal, 2830 Vi-
rum. 45 85 58 98. Giro 8 81 17 88. Kontortid
for sociale sager: Tirsdag 10-12. Sommerferie:
3/6-31/8.

Esbjerg afd.: Fmd.: Marius Jensen, Jagt-
vænget 22, Hjerting, 6710 Esbjerg V.
Tlf. 75 11 64 18.
Kontor: Gammel Fritidscenter, Grønne-
vangsvej (ved Østerbycentret), 6700 Es-
bjerg. Åbent hver onsdag kl. 14-17.

Sydøstjysk afd.: Fmd.: Jens Jac. Jensen,
Frederik den III vej 3, st, 7000 Fredericia. 75
92 54 57.

Kontor: Vendersgade 28, tlf. 75 93 29 73,
åbent tirsdag 14-16.

Kolding: Kontor: Staldgården.

Åbent torsdag kl. 14-16. 75 53 18 84.

Odense afd.:

Fmd.: Alice Kofoed, Ølstedgårdsvangen 6,
5230 Odense M., 66 15 89 99.

Kass.: Ruth Gjersing, L.A. Ringsvej 92, 5230
Odense M, tlf. 66 14 27 16.

Sydfyns afd.: Fmd. og konsulent: Hjarne
Ditlevsen, Løkketoften 15, 5700 Svendborg.
Kontor: tlf. 62 20 15 52 (bedst kl. 08.00-
11.00).

Sjællands afd.: Fmd.: Mogens Henrik Niel-
sen, Nystedvej 14, Veddelev, 4000 Roskilde.
46 75 77 13.

Kass. Villy Jensen, Lindevej 12, 3200 Helsin-
ge. 48 79 45 91.

Aalborg afd.: Fmd: Børge Dahl, Herskind-
sgade 9, 9000 Aalborg, 98 12 84 92.

Kontor v/ Børge Jensen, Østerbro 38, 9000
Aalborg. 9812 16 19. Åbent torsdage 12-17.

Åbent for kammeratligt samvær torsdag 14-17.
Århus afd.: Fmd. Wilfred Thomsen, V. Stuc-
kenbergsvej 25 st, 8210 Aarhus V, tlf. 86 10
41 25.

Kass. Carlo Hansen, Randersvej 518, 8380
Trige, Tlf. 86 23 17 35.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200
Århus N. 86 16 91 18 i åbningstiden: Tirsdag
og torsdag kl. 10-12.

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

Fmd.: J.E. Finderup, Gadstrupparken 3,
4621 Gadstrup, tlf. 42 39 09 91.

Kass.: Else Bentzen, Nørre Boulevard 62,
8900 Randers, tlf. 86 42 69 61.

Giro 207 13 04.

Randers afd.: Fmd.: Frode Greve Rasmus-
sen, Lyngdalvej 18, 8500 Grenå. 86 30 90 76.

Kass.: Ejnar Hulten, Møllevej 69, Hornbæk,
8900 Randers. 86 41 81 81.

Sjællands afd.: Fmd.: Axel Lauritzen,
Lundtofteparken 42, 2 tv. 2800 Lyngby.
42 88 12 42. Sommer: 44 65 05 11.

Kst. Kass.: Jytte Gajhede, Vejlands Allé 95,
2300 København S, 31 58 16 55.

Giro 170 30 72.

Århus afd.: Fmd. Edith Johansen, Sand-
kåsvej 2, 8210 Aarhus V, tlf. 86 15 73 15.

Kass.: Henning de Place, Jordbrovej 23,
8200 Århus N, 86 10 17 41, giro 1 27 64 92.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500
Lille Værlose. 42 48 56 74.

Kass.: Sallé Fischermann, Toftekærsvvej 28
C, 2820 Gentofte. 31 65 89 90.

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, Sjøelør Boule-
vard 12, 2.tv., 2450 Kbh. SV. 31 16 60 98.

Kass.: Carl Adolf Sørensen, Egernvej 24,
8270 Højbjerg. 86 27 23 47.

HORSERØD

Fmd.: Villy Karlsson, Toftekærsvvej 116, 2860
Søborg. 39 69 86 62.

Kass.: Gertrud Stjernholm Nielsen, Ved Bel-
lahøj 23 B, 7. sal. 2700 Brønshøj.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Helge Hansen, Hovedgaden 38, 4350
Ugerløse, tlf. 53 48 80 09.

Kass.: Søster Lærche, Immerkær 25, 2.tv.,
2650 Hvidovre. 36 75 58 03.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

Astrid Blumensaadt, Carlsgade 5, 5000
Odense C. 66 12 79 08.

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Peder Søgård, Amerikavej, 7.4. th.,
1756 København V. 31 23 02 14/55 44 10 32.

Kass.: Emmy Eskildsen, Nansensgade 22,
5000 Odense C. 66 11 92 52.

Odense: Evald Lægteskov, Granparken
128, 5240 Odense NØ. 66 10 24 15.

STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Helge Kierulff, Kidhøj 10, 2880 Bag-
sværd. 44 98 11 77.

Kass.: Hertha Berthelsen, Landlystvej 72,
2650 Hvidovre. 36 75 97 13.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Krasnik Fischermann, Fredens-
vej 1A, 3, th., 2920 Charlottenlund.

31 63 82 55.

Kass.: Heinz E. Hess, Elverhøjvej 1 C, 2730
Herlev. 44 94 44 41.

Frihedsfondens postadresse er:

Æbeløgade 2, 2100 København Ø.

Telefon 39 27 35 00. Åbent tirsdag, onsdag
og torsdag kl. 10-15. **Husk flytningen.**

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejles af De Erhvervshæmmede. 12
senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8582 Anholt
by. Henv. til S.E.F. Skovvangsvej 220, 8200
Århus N. Telefon 86 16 91 18, i kontortiden
eller Rich. Tue, 86 16 92 42 (sommerhus 86
55 84 64) Ansøgning om ophold i højsæso-
nen skriftligt senest den 1. februar.

Kegnæs: Ejles af Kammeraternes Hjelpe-
fond. Se øverst bladets side 2.

»Nors Hovedgård«: Selvejende institution.
12 senge. Adresse: Hindingvej 38, Nors,
7700 Thisted. Henv.: Alex Bindeballe, 97 98
11 95.

Smidstruphytten: Ejles af Foreningen af
Gestapofanger fra Besættelsen. 4 senge.
Henv. til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128,
3500 Lille Værlose. 42 48 56 74.